

AZƏRBAYCANDA QHT/VCT-LƏRİN XƏRİTƏLƏNMƏSİ VƏ EHTİYAQLARIN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ HESABATI

Azərbaycanda VCT-lərin davamlılığına nail olmaq üçün mexanizmlərin gücləndirilməsi (Azərbaycanda SMART VCT-lər) layihəsi üçün Azərbaycan Milli Platformasına, Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumuna təqdim olunub.

Sentyabr 2022-ci il

İXTİSARLAR

AMP	Azərbaycan Milli Platforması
AZSTAT	Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi
İÖT	İcma əsaslı təşkilat
CSSN	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası
VCT	Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatı
ŞTVC	Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti
AH	Azərbaycan hökuməti
MK	Məcburi köçkünlər
QHT	Qeyri-hökumət təşkilatı
MİM	Minilliyin İnkişaf Məqsədləri
AHT	Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı
ÖA	Ödədiyini açıqla
BMT	Birləşmiş Millətlər

Mündəricat

1. XÜLASƏ
2. GİRİŞ VƏ ÜMUMİ MƏLUMAT
3. MƏQSƏD VƏ HƏDƏFLƏR
4. METODOLOGIYA VƏ MƏHDUDIYYƏTLƏR
5. CARİ ÖLKƏ VƏ QHT-LƏRLƏ BAĞLI VƏZİYYƏT VƏ MASAÜSTÜ ARAŞDIRMANIN NƏTİCƏLƏRİ
6. KATEQORİYALARIN VƏ ƏSAS NƏTİCƏLƏRİN XƏRİTƏLƏNMƏSİ
7. POTENSİAL VƏ EHTİYAQLARIN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN NƏTİCƏLƏRİ
8. TÖVSIYƏLƏR
 - Əlavə 1: Xəritələmə vasitəsi
 - Əlavə 2: Potensial və ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsi
 - Əlavə 3: Xəritələmə və bacarıqların qiymətləndirilməsi verilənlər bazası (excel faylı)
 - Əlavə 4: Infoqrafika
 - Əlavə 5: Bacarıq və ehtiyacların qiymətləndirilməsi üçün təşkilatların siyahısı
 - Əlavə 6: Xəritələmə qiymətləndirilməsi üçün tövsiyələr

1. Xülasə

Bu xəritələmənin, potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsinin məqsədi Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları/QHT-ləri haqqında ümumi məlumat əldə etmək idi. Hesabatda QHT/VCT-lərin potensialının inkişafı üzrə qiymətləndirmələrin nəticələri və tövsiyələr yer alır. Xəritələmə, potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsi əsas məlumat verənlərin müxtəlif hədəf qruplarını əhatə etdi və masaüstü tədqiqat, xəritələmə məşqləri, yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr, sahəyə səfərlər və müşahidə kimi müxtəlif tədqiqat metodlarından istifadə etdi.

Hesabatlar kontekstin təşkilati şəraiti, inkişaf ehtiyacları, problemləri və təşkilatların funksional imkanları haqqında hərtərəfli təsviri təqdim edir. 1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti sektoru dinamik inkişaf edib. Qeyri-hökumət təşkilatları (dövlət birlikləri və fondlar) haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu 2000-ci ildə qəbul edilmişdir. Hazırda ölkədə 4500-dən çox QHT qeydiyyatdan keçib və 300-dən çox qeydiyyatdan keçməmiş qrup fəaliyyət göstərir. 2007-ci ildə Azərbaycan hökuməti QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasını (QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası) yaradıb və onun məqsədi Azərbaycan QHT-lərinə maliyyə və informasiya dəstəyi göstərmək və QHT-lərlə hökumət arasında əməkdaşlığı asanlaşdırmaq olub. Prezident Əliyev 19 aprel 2021-ci il tarixdə “Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyi” (“Agentlik”) publik hüquqi şəxsin yaradılması haqqında fərman imzalayıb. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının hüquq və öhdəlikləri, eləcə də əmlakı QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyinə verilib.

2013-cü ilin sonunda Azərbaycanda VCT-lərin davamlılığına xələl gətirən bir sıra qərarlar qəbul edilib, o cümlədən vətəndaş cəmiyyətinin qeydiyyatı, fəaliyyəti və maliyyələşdirilməsi haqqında qanunlar – Qrantlar haqqında, Qeyri-hökumət təşkilatları haqqında, Hüquqi şəxslərin qeydiyyatı haqqında qanunlar və Dövlət Reyestri haqqında Qanuna, İanələr haqqında Qanuna və İnzibati Xətalər Məcəlləsinə çoxsaylı məhdudlaşdırıcı dəyişikliklər edilib.

Xəritələmə qiymətləndirməsi nəticəsində 243 təşkilat xəritələmə üçün qiymətləndirmə vasitəsinə tamamladı və bütün nəticələr xüsusi hazırlanmış məlumat bazasına daxil edilmişdir. Potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsi məqsədilə ümumi saydan (243) QHT/VCT-ləri seçərkən təşkilatların müxtəlif fəaliyyət sahələrinin və hədəf qruplarının/benefisiarların təmsil edilməsi üçün qeyri-ehtimal məqsədli seçmə metodologiyasından istifadə etdi. Potensial və ehtiyacları qiymətləndirmək tapşırığını yerinə yetirmək üçün 17 müvafiq QHT ilə müsahibə aparılıb.

Hər iki qiymətləndirmə ölkədə fəaliyyət göstərən iştirakçı QHT/VCT-lər haqqında ən son məlumatları təqdim etmiş və təşkilatların fəaliyyətində aşağıdakı boşluqları və problemləri üzə çıxarmışdır:

- a) 2014-cü ildən “Qrantlar haqqında” və “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında” qanunlara dəyişikliklər edildikdən sonra istər qeydiyyatdan keçmiş, istərsə də qeydiyyatdan keçməmiş QHT-lər xarici donor təşkilatlarından qrant və ianələrin qeydiyyata alınması və əldə olunmasında çətinliklərlə üzləşməyə başlayıblar
- b) Xarici qrantların qeydiyyatı prosesində yaranan çətinliklər və maliyyə çatışmazlığı vətəndaş cəmiyyəti mühitinə mənfi təsir göstərmiş, ölkədə bir neçə QHT-nin və onların fəaliyyətinin bağlanması səbəb olmuşdur
- c) QHT/VCT-lər əsasən paytaxtda, daha az bölgələrdə yerləşir
- d) QHT/VCT-lər, xüsusən də kənd yerlərində maliyyə və texniki dəstək və bacarıqlara malik deyil, təşkilati idarəetmə sistemi zəifdir

- e) QHT-lərin yalnız 1 və ya 2 maliyyə mənbəyindən asılılığı təşkilatların maliyyə dayanıqlığına və inkişafına mənfi təsir göstərir
- f) Davamlı maliyyə çatışmazlığı səbəbindən bəzi təşkilatlar əsas işçilərin maaşlarını ödəmək, üzvlük haqqı ödəmək, peşəkar birliklərə üzv olmaq və təşkilatlarının internet saytlarını idarə etmək imkanına malik deyillər
- g) Bəzi QHT-lərin ciddi kadr resurslarına ehtiyacı var
- h) Bəzi təşkilatlarda ünsiyyət üsulları, bacarıqları və brendinq siyasəti yoxdur və özləri haqqında məlumat verməkdə, fəaliyyətlərini və səylərini təşviq etməkdə zəifdirlər
- i) İnsan hüquqları və demokratiya sahəsində fəaliyyət göstərən QHT/VCT-lərin qeydiyyatı bəzi hallarda mümkün olmaya bilər
- j) Bir çox QHT/VCT-nin maliyyə idarəetmə planları yoxdur və tamamilə qrantlara arxalanır
- k) Məsuliyyətdə iştirak edən bir çox təşkilatların ictimaiyyətlə əlaqələr, monitorinq və qiymətləndirmə üçün ayrıca işçiləri işə götürmək imkanı yoxdur
- l) Ofis imkanlarının olmaması, insan və maliyyə resurslarının çatışmazlığı, layihələrin olmaması, potensialın artırılması tədbirlərinin olmaması, avadanlıq çatışmazlığı QHT/VCT-lərin təşkilati idarə olunması ilə bağlı əsas problemlərdir
- m) QHT/VCT-lərin təxminən yarısı kompüterlərdən, ofis proqramlarından, rabitə proqramlarından və məlumatların saxlanması üçün istifadə etmək üçün kifayət qədər texnoloji imkanlara malikdir.
- n) VCT/QHT münasibətlərinin ümumi mühiti rəqabətlikdir
- o) Maliyyə və insan resurslarının çatışmazlığı koalisiya və assosiasiyaların fəaliyyətini və davamlılığını əngəlləyir
- p) Vətəndaş cəmiyyəti ilə dövlət arasında münasibətlər ümumilikdə qənaətbəxşdir
- q) QHT/VCT-lər hökumətlə əməkdaşlıqdan müxtəlif dəstək formaları, əlverişli hüquqi bazaların yaradılması, daha çox inam və daha çox iştirak gözləyirlər
- r) COVID-19, İkinci Qarabağ Müharibəsi və Ukraynadakı müharibə QHT/VCT-lərin fəaliyyətinə də təsir göstərmişdir
- s) Təşkilati öyrənmə və inkişaf üçün prioritet tələblərə aşağıdakılar daxildir: müvafiq beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, layihənin idarə edilməsi, ictimaiyyətlə əlaqələr, monitorinq və qiymətləndirmə sahələrində personalın bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, təşkilatın strateji proqramlarının inkişafı, beynəlxalq təbliğat bacarıqları, maliyyələşdirmə proqramları üçün tətbiq bacarıqları və fəndreyzing, texniki bacarıqların əldə edilməsi və dünyada baş verən yeniliklər barədə daimi məlumatlandırma

Nəhayət, hesabatda QHT/VCT-lərin vizual xəritəsini təqdim edən infoqrafika, təşkilatların ehtiyacları və təlim prioritetlərinin xülasəsi və təşkilatların ümumi potensialın yaradılması prosesi ilə bağlı tövsiyələr daxildir.

2. Giriş və ümumi məlumat

Qeyri-Hökumət Təşkilatları (QHT) və İcma Əsaslı Təşkilatlar (İƏT) daxil olmaqla, Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatları (VCT), fondlar, vətəndaş hərəkatları və təbliğat qrupları, həmkarlar ittifaqları, inanca əsaslanan təşkilatlar və peşəkar könüllü birliklər, beyin mərkəzləri, akademik və tədqiqat institutları dünya miqyasında sosial və iqtisadi inkişafı dəstəkləyən əsas “oyunçular” hesab edilir.

Azərbaycanda müasir Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatları (VCT) sektorunun qurulması 1980-ci illərin sonlarında başlanılıb və 2019-cu ildə 109 yeni yerli VCT qeydiyyatdan keçdikdən sonra Azərbaycanda VCT-lərin rəsmi sayı 4500-dən çox olub¹.

Bununla belə, 2013-cü ilin sonunda Azərbaycanda VCT-lərin davamlılığına xələl gətirən bir sıra qərarlar qəbul edilib, o cümlədən vətəndaş cəmiyyətinin qeydiyyatı, fəaliyyəti və maliyyələşdirilməsi haqqında qanunlar – Qrantlar haqqında, Qeyri-Hökumət Təşkilatları haqqında, Hüquqi şəxslərin qeydiyyatı haqqında qanunlar, Dövlət Reyestri haqqında Qanunlar, İnanələr haqqında Qanun və İnzibati Xətalər Məcəlləsinə çoxsaylı məhdudlaşdırıcı dəyişikliklər edilmişdir.

Bu qərarlar VCT-lərin əhatə dairəsini ciddi şəkildə məhdudlaşdırdı, nəticədə Azərbaycanda yüzlərlə yerli və beynəlxalq VCT-nin fəaliyyəti dayandırıldı və hətta onların ölkəni tamamilə tərk etməsi ilə nəticələndi. Azərbaycanda VCT-lər üçün əlverişli hüquqi bazanın və maliyyə dayanıqlığının olmaması səbəbindən yerli və beynəlxalq səviyyədə fəaliyyət göstərən əksər Azərbaycan VCT-ləri hazırda öz təşkilatlarını və proqramlarını/layihələrini beynəlxalq standartlara uyğun idarə edə bilmirlər. Ölkənin vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının, xüsusilə regional təşkilatların təşkilati idarəetmə qaydaları, strateji planlaşdırma, insan resurslarının idarə edilməsi, maliyyə menecmenti, layihələrin idarə edilməsi, monitoring və qiymətləndirmə kimi bir sıra əsas məsələlər üzrə gücləndirilməsinə ehtiyac var.

3. Tapşırığın məqsəd və vəzifələri

Bu tapşırığın ümumi məqsədi Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumunun (ŞT VCF) Azərbaycan Milli Platformasına (AMP) Azərbaycanda QHT/VCT-lərin xəritələnməsi və ehtiyacların qiymətləndirilməsinin hazırlanması və həyata keçirilməsində dəstək olmaqdan ibarət olub. QHT/VCT-lərin qiymətləndirilməsi və icmalı AMP və onun tərəfdaşlarına layihənin aşağıdakı strateji məqsədlərinə nail olmaqda kömək etmək məqsədi daşıyır:

1. VCT-lərin davamlılığını və fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq üçün Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin imkanlarının gücləndirilməsi.
2. Azərbaycanda VCT-lər və donörlər üçün əlverişli mühitin yenidən qurulmasına töhfə verilməsi.
3. Azərbaycanda Avropaya inteqrasiya prosesini dəstəkləmək üçün dialoq və vəkillik mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi.

İstinad şərtlərinə əsasən, bu tapşırıq çərçivəsində fəaliyyət və gözlənilən nəticələr:

1. Aralıq nəticələr/layihə üzrə nəticələr:

- 1.1. VCT-lərin xəritələnməsi üçün konseptual çərçivə
- 1.2. VCT-lərin xəritələnməsi üçün metodoloji çərçivə
- 1.3. VCT fəaliyyəti ilə bağlı suallar
- 1.4. VCT-lərin məlumat bazası

¹ 2020 VƏTƏNDAŞ CƏMİYYƏT TƏŞKİLATLARININ DAVAMLILIQ İNDEKSİ, USAID 2021

2. Yekun nəticələr/layihə üzrə nəticələr

- 2.1. VCT-lərin vizual xəritələnməsi üçün infoqrafika
- 2.2. VCT-lərin təsviri xəritəsini əks etdirən hesabat
- 2.3. Bu tapşırığın icrası və nəticələri haqqında yekun hesabat

İstinad şərtlərində təsvir olunan fəaliyyətlərə əlavə olaraq, xəritələmə fəaliyyətinin nəticələrini daha dərin məlumatla tamamlamaq və təkmilləşdirmək üçün potensial və ehtiyacların təhlili aparılmışdır.

4. Metodologiya və məhdudiyyətlər

Xəritələmə və ehtiyacların təhlilinin metodoloji strategiyası həm tədqiqatda, həm də yerli şəraitin şərhində bir sıra metodlardan və məlumat mənbələrindən istifadə etməklə trianqulyasiya əsasında işlənib hazırlanmışdır. Metodologiyaların (mastaüstü baxış, xəritələrin tərtib edilməsi, müsahibələr, əraziyə səfərlər və s.) uyğunluğunu tətbiq etməklə və müxtəlif mənbələrdən (dövlət orqanlarının, yerli təşkilatların və beynəlxalq donorların hesabatları) məlumatlar toplayaraq, tələbatların xəritələnməsi və qiymətləndirilməsi kontekstin təşkilati şərtlərinin, inkişaf ehtiyaclarının, problemlərin və s. hərtərəfli təsvirini tərtib etməyə imkan verir.

Bu xəritələmə fəaliyyətinə masaüstü tədqiqat və empirik sahə tədqiqatı daxildir. Bu cür xəritələşdirmənin xüsusi məqsədləri (1) ölkədə fəaliyyət göstərən QHT/VCT-lərin sayını müəyyən etmək, (2) bu QHT-lər tərəfindən xidmətlərin göstərilməsinin coğrafi əhatə dairəsini xəritələşdirmək və mövcud boşluqları müəyyən etmək, (3) QHT-lərin öz iş sahələri ilə bağlı ehtiyaclar, imkanlar və biliklər səviyyəsini ölçmək, (4) ən yaxşı təcrübələri, çətinlikləri və öyrənilmiş dərsləri əldə etmək və (5) ölkədə mövcud və potensial daxili və QHT-lərarası təşəbbüsləri və şəbəkələri qiymətləndirmək.

Qiymətləndirmənin metodoloji strategiyası aşağıdakı konkret məqamlara əsaslanırdı:

- ② AMP və digər mənbələr tərəfindən QHT/VCT-lərlə bağlı mövcud hüquqi, normativ və institusional bazanın və digər materialların **nəzərdən keçirilməsi, təhlili və qiymətləndirilməsi**. Bundan əlavə, dövlət siyasətinin VCT-lərin sayına və onların ölkədəki fəaliyyətinə təsiri, qrantların qeydiyyatı və xarici donor/təşkilatlardan qrantların alınması haqqında qanuna edilən dəyişikliklər araşdırılıb;
- ② Azərbaycanda **fəaliyyət göstərən QHT/VCT-lərin siyahısının və təşkilatlar** haqqında əsas məlumatların müəyyən edilməsi. Bu məqsədlə xəritələmə vasitəsi yaradılmışdır (Əlavə 1). Xəritələmə vasitəsi 15 əsas sualdan və bir sıra alt suallardan ibarət idi. Xəritələmə vasitəsindən istifadə edərək məlumatların toplanmasına üzbəüz müsahibələr, telefon, Skype və Zoom zəngləri, sayta daxil olmalar, e-poçtlar və digər ünsiyyət vasitələri daxildir. Bundan əlavə, potensial QHT-ləri müəyyən etmək üçün onlayn məlumat bazalarından (məsələn, Azerweb, QHT.az məlumat bazası, BMT portalı və s.) istifadə edilmişdir. Xəritələmə vasitəsinin onlayn versiyasına, eləcə də

Word formatında oflayn versiyasına link² ehtiva edən xəritələmə qiymətləndirməsində iştirak etmək üçün bütün müəyyən edilmiş QHT/VCT-lərə elektron dəvətnamə göndərilmişdir. Dəvətnamə və link üç ay ərzində dəfələrlə göndərilib. Bundan əlavə, məsləhətçi və AMP nümayəndəsi öz məlumat bazasında olan AZNP ŞT VCF-nin bütün QHT-lərinə (təxminən 71), Azərbaycan Respublikası QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyinin bütün QHT-lərinə (410-a yaxın) və dəvət olunmuş aidiyyəti QHT-lərə xəritələmə qiymətləndirməsində iştirak etmək üçün dəvət göndərmişdir. Ümumilikdə, anketə keçid ilə dəvətnamə 1000-ə yaxın müəyyən edilmiş təşkilata göndərilib.

- ② **Xəritələmə qiymətləndirməsi nəticəsində** 243 təşkilat tərəfindən xəritələmə üçün qiymətləndirmə vasitəsi doldurulmuş və bütün faktlar/nəticələr Excel faylı şəklində xüsusi hazırlanmış **məlumat bazasına** daxil edilmişdir (Əlavə 3).
- ② Potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsi məqsədilə ümumi saydan (243) QHT/VCT-lərin seçilməsində təşkilatların müxtəlif fəaliyyət sahələrinin və hədəf qruplarının/benefisiarların təmsilini təmin etmək üçün məqsədyönlü, təsadüfi olmayan seçmə metodologiyasından istifadə edilmişdir. Nəticədə **17** müvafiq QHT seçilmiş və potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsi tapşırığını yerinə yetirmək üçün onlarla müsahibə aparılmışdır (Əlavə 5). İlk olaraq ən azı 20 təşkilatda (hər sahədə 2 təşkilat) müsahibə keçirilməsi nəzərdə tutulmuşsa da, bəzi təşkilatlar müsahibədə iştirakdan imtina etmişdir.
- ② İdarəetmə, liderlik, bilik, hesabatlılıq, eləcə də insan resursları, layihələrin idarə edilməsi (planlaşdırma, tətbiq, monitorinq və hesabatlılıq), maliyyə idarəetməsi, kommunikasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr, problem və çağırışlar və sair daxil olmaqla, əsas məsələlər və funksional imkanlar üzrə VCT profilinin, maliyyə tələbatlarının və inkişaf ehtiyaclarının müəyyənəşdirilməsi həyata keçirilmişdir. Bacarıq və ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsi (anket Əlavə 2-də təqdim olunur) QHT-lərin ehtiyaclarını müəyyən etmək üçün hazırlanmışdır. Məlumatların toplanmasına üzbəüz görüşlər, müsahibələr, elektron məktublar, telefon zəngləri və sair daxildir. Strateji diqqət təşkilat potensialının, o cümlədən insan resurslarının müxtəlif alt sistemləri, əməliyyat və maliyyə resursları, xarici əlaqələr, strateji planlaşdırma və layihənin idarə olunması, QHT/VCT-lər və hökumət arasında əməkdaşlıq və s. Anketdəki sualların əksəriyyətinin cavablandırılmasına yüksək səviyyəli heyət cavabdeh idi.
- ② Xəritələmə və ehtiyacların qiymətləndirilməsi və VCT-lərin vizual xəritələnməsini təqdim edən infoqrafika üçün **yekun icmal hesabatın hazırlanması** (Əlavə 4)³.
- ② **Təvsiyələrin verilməsi**

Qiymətləndirmə zamanı aşağıdakı maraqlı tərəflər qrupu ilə görüşlər olub və onlarla müsahibə aparılıb:

² https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSed7dQK4lCSBABg5-hHfZdtldeRNGD_odFA2FcSLyrm2kfx3w/viewform

³ Yekun nəticələr hər iki dildə (ingilis və Azərbaycan) təqdim olunacaq.

- Yerli icma əsaslı təşkilatlar/QHT-lər, beynəlxalq QHT-lər, QHT koalisiyaları, o cümlədən, lakin bunlarla məhdudlaşmayaraq: Azərbaycan Respublikası QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyi, AMP, NAYORA, Açıq Hökumət Platforması, EITI, Qadın Böhran Qrupu və s.
- Digərləri isə layihə zamanı müəyyən edilib.

Məhdudiyyətlər

Xəritələmə və ehtiyacların qiymətləndirilməsi üçün məlumatların toplanması zamanı bəzi məhdudiyyətlər var idi, o cümlədən: sorğuya vaxt və maraq azlığına görə bəzi respondentlərin qiymətləndirmədə iştirakdan imtina etməsi, QHT-lər/VCT-lər üçün vahid platforma/verilənlər bazası olmadığına görə əlaqə tapmaqda çətinliyin olması, bir çox əlaqə/e-poçt köhnəlmişdi və işləmirdi.

5. Cari ölkə və QHT konteksti və masaüstü tədqiqat nəticələri

1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti sektoru dinamik şəkildə inkişaf edir⁴. 2000-ci ildə⁵ Qeyri-Hökumət Təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilib və bununla bağlı milli QHT platforması, Milli QHT Forumu (MQF) yaradılıb.

2007-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2288 nömrəli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasının qeyri-hökumət təşkilatlarına dövlət dəstəyi Konsepsiyası”nın qəbulu təsdiq edilmişdir. Həmin ildə (2007-ci ildə) bu konsepsiyanın qəbulundan sonra Azərbaycan hökuməti Azərbaycan QHT-lərinə maliyyə və informasiya dəstəyi göstərmək və QHT/hökumət əməkdaşlığını asanlaşdırmaq məqsədi daşıyan QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasını (QHT-lərə DDS) yaratdı⁶. Şura qeyri-hökumət təşkilatlarını tənzimləmə mühitinin təkmilləşdirilməsi prosesinə cəlb edib, şəffaf və rəqabətli qrant prosedurları əsasında yüzlərlə yerli QHT-yə maliyyə yardımı göstərib. Bundan əlavə, Şura QHT-lərə məsləhət, informasiya, metodik, təşkilati, texniki, maliyyə və digər məsələlərdə dəstək göstərmiş, təkliflərin hazırlanmasında köməklik etmişdir.

19 aprel 2021-ci il tarixində Prezident Əliyev “Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyi” publik hüquqi şəxsin (“Agentlik”) yaradılması haqqında fərman imzaladı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının hüquq və vəzifələri, habelə əmlakı Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinə verildi. Sərəncama əsasən, yeni agentlik qeyri-hökumət təşkilatlarının dövlət və cəmiyyətin həyatında rolunu artırmaq, onların fəaliyyətini yeni dövrün çağırışlarına uyğun təşkil etmək, bu sahədə həyata keçirilən dövlət dəstəyinin təşkilati-hüquqi çərçivə və mexanizmlərini təkmilləşdirmək məqsədi ilə yaradılmışdır⁷⁸.

⁴ Vətəndaş cəmiyyəti brifinqləri, Azərbaycan, AİB, 2011, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29441/csb-aze.pdf>

⁵ <https://e-qanun.az/framework/511>

⁶ <http://www.cssn.gov.az/news.php?id=2222&lang=en>

⁷ <http://www.turan.az/ext/news/2021/4/free/Social/en/3272.htm>

⁸ <https://ann.az/en/agency-of-state-support-to-non-governmental-organizations-of-the-republic-of-azerbaijan-public-legal-entity-established/>

Hazırda ölkədə 4500-dən çox VCT/QHT qeydiyyatdan keçmiş və 300-dən çox qeydiyyatdan keçməmiş qrup fəaliyyət göstərir⁹. VCT/QHT-lər müxtəlif fəaliyyət sahələrində, o cümlədən insan haqları, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, sosial müdafiə, ətraf mühitin mühafizəsi və sair sahələrdə fəaliyyət göstərir. QHT-lərin əksəriyyəti Bakıda yerləşir. Qeydiyyatdan keçməmiş QHT-lərin əksəriyyəti regionlarda yaradılıb. Qeydiyyata alınmamalarının səbəblərindən biri də QHT imkanlarının zəif olmasıdır. Kənd yerlərində fəaliyyət göstərən QHT-lərin maliyyə və texniki dəstəyi və bacarıqları yoxdur, təşkilati idarəetmə sistemi zəifdir. Qeydiyyata alınmamağın və ya bağlanma ehtimalının digər səbəbi QHT-lərin hesabat tələblərinə əməl etməsində üzləşdikləri çətinliklərdir.

Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti 2012-ci ildə hökumətlə müxtəlif məsələlər, o cümlədən VCT/QHT-lərin qeydiyyatı və maliyyələşdirilməsi ilə bağlı danışıqlara başlayıb. Hökumət qeydiyyat tələblərini yüngülləşdirəcəyini, VCT/QHT-lərin Azərbaycanda tədbirlər keçirməsinə qoyulan məhdudiyyətləri aradan qaldıracağını və vergiləri azaldacağını vəd edib. Lakin bu dəyişikliklər heç vaxt formal olaraq edilməmişdir.¹⁰

2014-cü ildən “Qrantlar haqqında” və “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında” qanunlara dəyişikliklər edildikdən sonra istər qeydiyyatdan keçmiş, istərsə də qeydiyyatdan keçməyən QHT-lər qeydiyyatdan keçmək və xarici donor/təşkilatlardan grant və ianə almaqda çətinliklərlə üzləşməyə başlayıblar.

Vətəndaş cəmiyyətinə qarşı təzyiqlər 2014-cü ildə QHT-lər haqqında qanuna dəyişikliklərin (o cümlədən xaricdən maliyyə vəsaitlərinin istifadəsi ilə bağlı) onlara məhdudiyyət qoyulduğu zaman pik həddə çatıb. Bir çox QHT bağlanıb dövləti tərk etməli oldu. Davam etməyə müvəffəq olan digər QHT-lərin fəaliyyətləri məhdudlaşdırıldı (məsələn, Avrasiya Fonduna illik Qafqaz Barometri sorğusunun keçirməyə qadağan edildi).

Bir neçə ildən sonra hökumətlə danışıqların ardınca bəzi beynəlxalq təşkilatlar (o cümlədən Aİ Komissiyası, Aİ Nümayəndəliyi, USAİD, Yaponiya səfirliyi və digərləri) Azərbaycanda QHT-lərlə əməkdaşlığı bərpa ediblər. Məlum oldu ki, grantlar Ədliyyə Nazirliyi vasitəsilə qeydə alınma bilərdi, lakin buna yalnız diqqətlə yoxlanılmış təşkilatlara icazə verilirdi.

“Xarici təşkilat Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş yerli və xarici QHT-lərə yalnız o halda grant verə bilər ki, onun Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş filialı və ya nümayəndəliyi olsun və ƏN ilə müqavilə imzalasın.”¹¹ Bundan başqa, QHT-lər və fəallar istənilən tədbirin (seminar, treninq, konfrans) keçirilməsi üçün icazənin alınmasına dair müraciət etməli idilər.

2016-cı ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən Azərbaycanda xarici qrantların qeydiyyatının sadələşdirilməsi haqqında fərman imzalanıb. Fərmana əsasən, xarici qrantların ölkədə qeydiyyatı proseduruna “bir pəncərə” prinsipi tətbiq edilir. Bununla belə, Nazirlər Kabineti tərəfindən 2015-ci ildə qəbul edilmiş “Xarici donorların Azərbaycan Respublikasında qrantlar vermək hüququnun əldə edilməsi haqqında” Qaydalar hələ də qrantların qeydiyyatı və grant alınması prosesinə maneçilik törədir.

⁹ Vətəndaş Azadlığı Monitoru, 2019, <http://www.icnl.org/research/monitor/azerbaijan.html>

¹⁰ <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/AZE.pdf>

¹¹ <https://www.mgc.az/faq-on-registration-of-grant-in-azerbaijan-2/>

USAID-in Mərkəzi və Şərqi Avropa və Avrasiya¹² VCT Davamlılıq İndeksi (VCTDI) hesabatına əsasən, 2020-ci ildə Azərbaycanda VCT Davamlılıq Göstəricisi 5,9 olub¹³. Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi statistikasına əsasən, 2020-ci ildə 571 xarici grant, 65 xarici xidmət müqaviləsi və 501 xarici ianə qeydə alınıb ki, bu da 2019-cu ildə qeydə alınmış 1955 grant, xidmət müqaviləsi və ianədən azdır.

VCT/QHT-lər arasında əməkdaşlığın ən geniş yayılmış yollarından biri koalisiyaların yaradılmasıdır. Ölkədə 17 koalisiya fəaliyyət göstərir. Ən böyük və ən fəal QHT koalisiyalarından biri Milli QHT Forumudur (Milli QHT Forumu)¹⁴. Bu forum 1999-cu ildə yaradılıb və 533 yerli QHT, o cümlədən qadın QHT-ləri əlaqələndirir. Forumun ölkənin 5 rayonunda regional nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir. QHT Forumu yerli QHT-lərə təşkilati inkişaf bacarıqlarının bütün aspektləri üzrə təlimlər təşkil edir, həmçinin yerli QHT-lərin hökumət, milli və beynəlxalq donörlər, texniki institutlar və özəl agentliklərlə əlaqələndirilməsinə kömək edir.

Açıq Hökumətin Təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planının icrasına uyğun olaraq, QHT və dövlət qurumları 9 sentyabr 2016-cı il tarixində Azərbaycanda Açıq Hökumətin Təşviqinə dair Hökumət-Vətəndaş Cəmiyyəti Dialoqu Platformasını (Azərbaycan AHT Platforması) yaradıblar. Platformanı hökumət təşkilatları, 38 QHT və parlamentdən 10 məsul şəxs təmsil edib.¹⁵ Hazırda Azərbaycan AHT-nin Cavab Siyasəti çərçivəsində fəaliyyətini dayandırıb. Lakin Azərbaycan hökuməti 2016-cı ildə 31 VCT ilə əməkdaşlıq edərək “Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı, Hökumət və Vətəndaş Cəmiyyəti arasında Dialoq Platforması”nın yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış edib. Bu təşəbbüsün dövlət institutlarının vətəndaş cəmiyyəti ilə münasibətlərinin tənzimlənməsinə xidmət edəcəyi gözlənilir.¹⁶

QHT-lərin digər milli koalisiyası uşaq hüquqlarının müdafiəsi, uşaq hüquqlara dair maarifləndirilmə, uşaqların sosial və mədəni hüquqları, eləcə də digər məsələlərlə məşğul olan Azərbaycan Uşaq Hüquqları üzrə QHT Alyansıdır.

QHT Alyansının 2000-ci ildə bir çox yerli QHT və uşaq qruplarının BMT Baş Assambleyasının Uşaqlar üzrə Xüsusi Sessiyasında iştirak etmək üçün bir araya gəlməsi ilə başlayan uzun inkişaf tarixi var. QHT Alyansının QHT-lər və uşaqlarla işləyən uşaq/gənclər qruplarından ibarət 59 üzvü var. Alyans öz proqramları və fəaliyyəti ilə ölkənin demək olar ki, bütün regionlarını əhatə edir.

2004-cü ildə yarandığı gündən etibarən “Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması üzrə QHT Koalisiyası”nın (MŞSA) “Ödədiyini açıqla” üzv təşkilatının Bakıda və Azərbaycanın qalan hissəsində üzvlərinin sayı 80-dən çox olmuşdur. MHŞT-nin etibarlı və effektiv tətbiqini dəstəkləmək və vətəndaş cəmiyyətinin iştirakını artırmaq üçün Koalisiya öz səylərini bu sahələrə yönəldib. Bundan əlavə, o, benefisiar mülkiyyətin açıqlanmasına təkan verdi və dövlətə məxsus müəssisələrdə şəffaflığın artırılması yolunda mübarizə aparıb. Bununla belə, Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti mühiti sürətlə pisləşir və

¹² 2020 Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatlarının Davamlılıq İndeksi, USAID, 2021

¹³ İndeks 1-dən (davamlılığın ən yüksək səviyyəsi) 7-yə (ən çox maneə törədən) dəyişir; Müqayisə üçün 2017-ci ildə Azərbaycanda bu göstərici 6 olub.

¹⁴ <http://aznnf.org/>

¹⁵ http://www.antikorrupsiya.gov.az/print_preview.php?id=477

¹⁶ <https://report.az/daxili-siyaset/azerbaycanda-aciq-hokumet-terefdasligi-hokumet-vetendas-cemiyeti-dialoq-platfoması-tesis-edili/>

hazırda koalisiya və onun müttəfiqləri azadlıqların məhdudlaşdırılması səbəbindən çətin günlərlə üzləşirlər.¹⁷

Azərbaycan Respublikası Gənclər Təşkilatları Milli Assambleyası (NAYORA) gənclərlə bağlı əsas QHT və Azərbaycan gənclərinin yeganə əlaqələndirici orqanıdır¹⁸. NAYORA 1995-ci ildə 12 gənclər təşkilatı tərəfindən yaradılıb. Hazırda 125 gənclər təşkilatı assambleyanın üzvüdür.

Assambleyanın əsas məqsədlərinə gənclər təşkilatlarının işinin əlaqələndirilməsi, gənclər üçün QHT-lərin yaradılmasına və inkişafına dəstək, gənclərin problemlərinin həlli və hüquqlarının müdafiəsi, beynəlxalq gənclər strukturları və digər təşkilatlarla əməkdaşlığın təşviqi və digər fəaliyyətlər daxildir.

Bundan əlavə, ŞT VCF Azərbaycan Milli Platforması 2009-cu ilin noyabrında yaradılıb və hazırda onun 71 üzvü var. Milli Platforma çərçivəsində QHT-lərin işi forum səviyyəsində mövcud olan işçi qrupların mövzuları ətrafında təşkil olunur. Platformanın ali idarəetmə orqanı Baş Assambleya, icra orqanı isə İcraiyə Şurasıdır. Bu şura İş Qrupunun koordinatorlarından və bütün platformanın koordinatorundan ibarətdir ki, o da ölkə üzrə vasitəçi kimi çıxış edir və rəhbər komitədə milli platformanı təmsil edir. Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumunun Azərbaycan Milli Platformasının missiyası bunlardır:

1. “Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı siyasətinin hazırlanması, həyata keçirilməsi və monitorinqi prosesində Azərbaycan vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının səmərəli iştirakını təmin etmək;
2. Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumunun işində Azərbaycan vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının iştirakını təmin etmək;
3. Azərbaycanın Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlığının genişləndirilməsi və ikitərəfli əlaqələrin inkişafına töhfə vermək;
4. Aİ və Azərbaycan hökuməti arasında dialoq və səmərəli əməkdaşlıq imkanlarının təkmilləşdirilməsinə töhfə vermək;
5. Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin gücləndirilməsinə dəstək olmaq;
6. İctimaiyyətin iştirakının genişləndirilməsi yolu ilə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə və təşviqinə töhfə vermək”.¹⁹

Yuxarıdakı koalisiyalardan bəziləri verilən qiymətləndirmənin əsas maraqlı tərəfləri arasında idi. Xəritələmə üçün qiymətləndirilmə prosesi zamanı bu koalisiyalar daxili rabitə kanalları (siyahıların göndərilməsi, e-poçtlar və s.) vasitəsilə öz koalisiya üzvləri arasında xəritələmə vasitəsinə yayırdılar. Ancaq cavabların sayı yüksək deyildi və az sayda təşkilat cavab verdi.

Bütövlükdə, bu xəritələmə, potensialın və ehtiyacların qiymətləndirilməsi ölkədə fəaliyyət göstərən yerli QHT/VCT-lər haqqında ən son məlumatları təqdim etdi və bu təşkilatların əsas problemləri və funksional imkanları ətrafında ehtiyacları müəyyən etməyə kömək etdi.

¹⁷ https://www.pwyp.org/pwyp_members/azerbaijan/

¹⁸ NAYORA, <https://nayora.org/>

¹⁹ <https://cap-csf.az/detail/en/58>

6. Xəritələmə kateqoriyaları və əsas nəticələr

Xülasə

Xəritələmə üçün qiymətləndirmənin məqsədi haqqında əsas məlumatlarla Azərbaycanda fəaliyyət göstərən QHT/VCT-lər siyahısını müəyyən etmək idi. Müvafiq təşkilatları müəyyən etmək və onlar haqqında məlumat toplamaq üçün müxtəlif tədqiqat metodlarından istifadə edilib. Nəticədə 243 təşkilat xəritələmə üçün qiymətləndirmə vasitəsinə tamamladı və bütün nəticələr Excel faylı şəklində xüsusi hazırlanmış verilənlər bazasına daxil edildi. Buna görə də, aşağıda göstərilən statistika və təhlillər 243 cavab verən təşkilatın məlumatlarına əsaslanır.

Təşkilatların 88,9 faizi ictimai birlik kimi hüquqi statusunu müəyyən edib. Təşkilatların yarından çoxu 1995-2009-cu illərdə yaradılıb ki, bu da təşkilatın qeydiyyatına alınması və xarici qrantların alınması baxımından daha əlverişli dövr olub. Təşkilatların 56,3 %-i ya veb-sayta, yaxud sosial şəbəkələrdə (əsasən Facebook-da) öz təşkilatı haqqında informasiyaya malikdirlər.

Sorğuda iştirak edən təşkilatların əksəriyyəti məlumatlılığın artırılması, ünsiyyət və sosial davranış dəyişikliyi, gənclərin iştirakı və inkişafı və təhsil xidmətləri (təlim, məktəbdənkənar fəaliyyətlər) üzrə ixtisaslaşmışdır. Benefisiarların ən çox xidmət göstərdiyi hədəf qruplarına uşaqlar, ailələr, gənclər/yeniyetmələr və qadınlar daxildir.

Təşkilatların coğrafi əhatə dairəsi genişdir və təşkilatların 72%-i ölkə üzrə layihələr həyata keçirir.

Minimum 1, maksimum 419 nəfər olan təşkilatda orta hesabla 16 nəfər çalışır. QHT/VCT sektorunda qadınlardan daha çox kişi çalışır.

Təşkilatların əksəriyyəti ya tam dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir, ya da hökumət tərəfindən birgə maliyyələşdirilir, digər təşkilatlar beynəlxalq və milli donor təşkilatları da daxil olmaqla müxtəlif mənbələrdən maliyyə alırlar. Dövlət təşkilatları arasında QHT-lərin əsas donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir. Təşkilatların yarından çoxu yerli və ya xarici peşəkar qrup, koalisiya, assosiasiya və ya birliyin üzvləridir.

Bütövlükdə QHT-lər xarici donordardan qrant, ianə və xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına alınmasında çətinliklərlə üzləşirlər. Azərbaycanda QHT-lərə yalnız Azərbaycanda nümayəndəliyi olan, Ədliyyə Nazirliyi ilə müqavilə imzalamış və qrantın maliyyə-iqtisadi cəhətdən səmərəliliyi ilə bağlı Maliyyə Nazirliyinin rəyinə malik olan xarici donör qrant verə bilər. Buna görə də, qrant qanunvericiliyindəki dəyişikliklər və təşkilatların məhdud maliyyə mənbələrindən asılılığı təşkilatların maliyyə imkanlarına təsir göstərmişdir. Davamlı maliyyə çatışmazlığı səbəbindən bəzi təşkilatlar üzvlük haqqını ödəyə və peşəkar birliklərə və ya şəbəkələrə üzv ola bilmir, ofis icarəyə götürə və avadanlıq ala bilmir.

Nəhayət, xəritələmə üçün keçirilmiş qiymətləndirmə təşkilatların əsas təlim/bacarıqların inkişafı ehtiyaclarını aşkar etdi. Təşkilatların əksəriyyəti monitorinq və qiymətləndirmə, təkliflərin yazılması, vəsaitlərin toplanması, təşkilatı inkişaf, kommunikasiya və s. daxil olmaqla layihələrin idarə edilməsi üzrə treninqlərin keçirilməsində maraqlı olduqlarını bildiriblər.

1. Hüquqi status

Azərbaycan qanunvericiliyində həm “Qeyri-Hökumət Təşkilatı” (QHT), həm də “Qeyri-Kommersiya Təşkilatı” (QKT) terminlərindən istifadə olunur. Mülki Məcəllə qeyri-kommersiya hüquqi şəxsini əsas məqsədi mənfəət əldə etməyən və öz üzvləri arasında mənfəət bölüşdürməyən kimi müəyyən edir. Bu orqanlara ictimai birliklər, fondlar və hüquqi şəxslərin birlikləri daxildir. “Qeyri-hökumət təşkilatları haqqında” Qanun ictimai birlik və fondların hüquqi bazasını müəyyən edir²⁰.

Mövcud QKT formaları aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

- İctimai birlik ümumi maraqlar əsasında birləşmiş bir neçə fiziki və (və ya) hüquqi şəxsin təşəbbüsü ilə yaradılmış könüllü, özünüidarədən qeyri-hökumət təşkilatıdır. Təsis sənədlərində müəyyən edilmiş məqsədlər ilk növbədə gəlir əldə etməyi nəzərdə tutmamaqdan və əldə edilən gəliri öz üzvləri arasında bölməməkdən ibarətdir. (QHT haqqında Qanunun 2.1-ci maddəsi)
- Fond üzvləri olmayan, bir və ya bir neçə fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər tərəfindən əmlak haqqı əsasında təsis edilən və sosial, xeyriyyə, mədəni, təhsil və ya digər ictimai-faydalı məqsədlər daşıyan qeyri-hökumət təşkilatıdır. (QHT haqqında Qanunun 2.2-ci maddəsi)
- Hüquqi şəxslərin birlikləri hüquqi şəxslərin assosiasiyaları, burada təsisçi hüquqi şəxslər həm kommersiya təşkilatları, həm də QKT-ları ola bilərlər. Belə birliklər fəaliyyəti əlaqələndirmək və onların ümumi maraqlarını (o cümlədən mülkiyyət maraqlarını) təmsil etmək və qorumaq (məsələn, dövlət və digər orqanlar, beynəlxalq təşkilatlar qarşısında) üçün yaradıla bilər (Mülki Məcəllənin 117.1, 117.2-ci maddələri). Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş 3000-dən çox QHT-nin böyük əksəriyyəti ictimai birliklərdir.

Xəritələmə üçün qiymətləndirmədə iştirak edən təşkilatların əksəriyyəti ictimai birlik kimi hüquqi statuslarını müəyyən ediblər.

Cədvəl 1:

	Tezlik	%
İctimai Birlik	216	88.9
Fond	9	3.7
Beynəlxalq QHT	1	0.4
Bağlanmış təşkilat	1	0.4
Qeydiyyatdan keçməmiş təşəbbüs	5	2.1
QHT/VCT-lər	8	3.3

²⁰ <http://www.icnl.org/research/monitor/azerbaijan.html>

Tədqiqat mərkəzi (mənfəət)	1	0.4
Beyin mərkəzi	2	0.8
Cəmi	243	100.0

2. Yaranma ili

Sorğuda iştirak edən təşkilatların əksəriyyəti 1995-2009-cu illərdə qeydiyyatdan keçib ki, bu da təşkilatların qeydiyyata alınması və xarici grantların alınması baxımından daha əlverişli dövr olub.

Cədvəl 2:

İllər _qruplar	Tezlik	%
1994-öncəki illər (28 və daha çox il əvvəl)	13	5.3
1995- 1999 (27- 23 il əvvəl)	26	10.7
2000-2004 (22-18 il əvvəl)	42	17.3
2005-2009 (17-13 il əvvəl)	65	26.7
2010-2014 (12-8 il əvvəl)	44	18.1
2015- 2019 (7-3 il əvvəl)	39	16.0
2020 – indiyədək (2 ildən az)	14	5.8
Cəmi	243	100.0

3. Veb sayt və sosial mediada iştirak

243 təşkilatdan 137-nin ya veb-saytı, ya da sosial media hesabı var (əsasən Facebook-da).

Sayt təşkilatlara ianələr, grantlar və zənglər üçün müraciət edərkən donorlar və tərəfdaşlar qarşısında daha peşəkar görünməyə kömək edir, eyni zamanda donorlara və tərəfdaşlara təşkilatlar haqqında daha çox məlumat tapmağa imkan verir. Veb-saytda təşkilatın aktual əlaqə və ünvan məlumatları, həmçinin təşkilatın missiyası və məqsədləri haqqında məlumat verilir. Bununla belə, sorğu edilən təşkilatlardan heç də hamısı veb-saytın qurulması, yerləşdirilməsi və ya saxlanması xərclərini ödəyə bilmir və ya veb-sayt və ya sosial media hesabını təşkilat üçün mühüm alət/xüsusiyyət kimi hesab etmir.

4. Təqdim olunan xidmətlərin növləri (təşkilatların çoxsaylı cavabları əsasında)

Əksər təşkilatların təqdim etdiyi üç əsas xidmət bunlardır: məlumatlılığın artırılması, ünsiyyət və sosial davranış dəyişikliyi, gənclərin iştirakı və inkişafı, təhsil xidmətləri (*təlim, dərsdənkənar fəaliyyətlər*). Yalnız 27 təşkilat maliyyə xidmətləri və yardım ləvazimatları təqdim edir. 33 təşkilat yalnız bir sahədə (1 xidmət göstərməklə), təşkilatların qalan hissəsi isə 2-dən çox xidmət sahəsində fəaliyyət göstərir.

Cədvəl 3:

		Tezlik/ Cavabların sayı	cavabların faizi	Təşkilatların faizi ²¹
1	Maliyyə xidmətləri və/və ya yardım üçün malların təmin edilməsi	27	2.5%	11.2%
2	Hüquq xidmətləri	81	7.5%	33.6%
3	Təhsil xidmətləri (<i>təlim kursları, məktəbdənkənar fəaliyyətlər</i>)	127	11.7%	52.7%
4	Səhiyyə xidmətləri (<i>həkim məsləhətləri, tibbi ləvazimatlar, reabilitasiya xidmətləri</i>)	46	4.3%	19.1%
5	Sosial və psixososial xidmətlər (<i>fərdi/qrup/ailə məsləhəti/validəyn təhsili</i>)	106	9.8%	44.0%
6	İnkluzivlik və iştirak yönümlü təkliflər (<i>mədəni və/və ya idman fəaliyyətləri</i>)	51	4.7%	21.2%
7	Gənclərin iştirakı və inkişafı	132	12.2%	54.8%
8	Peşə hazırlığı və sahibkarlıq	69	6.4%	28.6%
9	Maarifləndirmə, ünsiyyət və sosial davranış dəyişikliyi	139	12.9%	57.7%
10	Sosial innovasiya	71	6.6%	29.5%
11	Gender və qadınların səlahiyyətləndirilməsi	86	8.0%	35.7%
12	Ətraf mühitin mühafizəsi və iqlim dəyişikliyi	52	4.8%	21.6%

²¹ Təşkilatların ümumi sayı (243) əsasında tezliklər cavabların sayı/%-i əsasında hesablanır

13	Texniki məsləhət (tədqiqat, araşdırma, potensialın gücləndirilməsi, monitoring və qiymətləndirmə və s.)	73	6.8%	30.3%
14	Sair	21	1.9%	8.7%

5. Təşkilatın məqsədi/missiyası

241 (99%) təşkilat öz məqsəd və missiyasını açıq şəkildə ifadə edib. QHT qeydiyyatdan keçərkən adətən qeydiyyat prosesində iştirak etmək missiyasını daşıyır. Təşkilatın ideyasını və işini əks etdirən təşkilatın aydın missiyasını və ya məqsədini müəyyən etmək vacibdir.

6. Benefisiarlar/hədəf qrupları

Ən çox xidmət göstərilən hədəf qruplarına/benefisiarlara uşaq, ailə, gənclər/yeniyetmələr və qadınlar daxildir. 30 təşkilat yalnız bir qrup benefisiarlar, 23 təşkilat 2 qrup, digər 26 təşkilat 3 qrup, qalan təşkilatlar isə 3-dən çox benefisiar qrupu ilə işləyir.

Cədvəl 4:

		Tezlik/ Cavabların sayı	cavabların faizi	Təşkilatlar ın faizi
1	Uşaqlar	138	11.9%	57.0%
2	Ailələr	138	11.9%	57.0%
3	Gənclər / yeniyetmələr	189	16.4%	78.1%
4	Qadınlar	133	11.5%	55.0%
5	Əlilliyi olan şəxslər/uşaqlar	117	10.1%	48.3%
6	Psixi sağlamlıq problemləri olan şəxslər/uşaqlar	46	4.0%	19.0%
7	Qanunu pozan şəxslər və ya qanunu pozma riski olan uşaqlar/gənclər	44	3.8%	18.2%
8	Narkotik, alkoqol və ya kimyəvi maddələrə aludə olan insanlar (gənclər də daxil olmaqla)	43	3.7%	17.8%
9	Zorakılıq, məişət zorakılığı, insan	70	6.1%	28.9%

	alveri qurbanları və ya digər əlaqəli məsələlər			
10	Qaçqınlar və ya məcburi köçkün ailələrinin uşaqları	85	7.4%	35.1%
11	Azlıqlar	38	3.3%	15.7%
12	İşsizlər (o cümlədən gənclər) və ya iş axtaranlar	75	6.5%	31.0%
13	Sair	39	3.4%	16.1%

7. Coğrafi əhatə dairəsi

172 (72%) təşkilat ölkə üzrə layihələr həyata keçirdiklərini, yalnız bir neçə təşkilat isə xüsusi olaraq Dağlıq Şirvan, Şərqi Zəngəzur və Naxçıvan bölgələrində fəaliyyət göstərdiyini bildirib.

Cədvəl 5:

		Tezlik/ Cavabların sayı	cavabların faizi	Təşkilatlar ın faizi
1	Bütün ölkə	172	50.9%	72.0%
2	Bakı şəhəri	34	10.1%	14.2%
3	Abşeron-Xızı	15	4.4%	6.3%
4	Dağlıq Şirvan	3	0.9%	1.3%
5	Gəncə-Daşkəsən	21	6.2%	8.8%
6	Garabağ	7	2.1%	2.9%
7	Qazax-Tovuz	8	2.4%	3.3%
8	Quba-Xaçmaz	9	2.7%	3.8%
9	Lənkəran – Astara	11	3.3%	4.6%
10	Mərkəzi Aran	16	4.7%	6.7%
11	Mil-Muğan	6	1.8%	2.5%

12	Şəki-Zaqatala	11	3.3%	4.6%
13	Şərqi Zəngəzur	2	0.6%	0.8%
14	Şirvan-Səlyan	9	2.7%	3.8%
15	Naxçıvan	1	0.3%	0.4%
16	Müəyyən icmalarda/yerlərdə və ya rayonlarda	13	3.8%	5.4%

8. Hazırda təşkilatda işləyən işçilərin növü və sayı

Hər bir təşkilatda minimum 1, maksimum 419 nəfər olan bir təşkilatda orta hesabla 16 nəfər/ştat var.

Cədvəl 6

N	Valid	241
	Əskik	2
Ortalama		15.79
Orta qiymət		7.00
Minimum		0
Maksimum		419
Toplam		3805

Təşkilatlarda kişi işçilərin sayı qadın işçilərinin sayından çoxdur. Sorğuda iştirak edən təşkilatlarda gender nisbəti 113²²olmaqla cəmi 2002 kişi və 1766²³ qadın işçi var ki, bu da QHT/VCT sektorunda qadınlardan daha çox kişilərin işlədiyini göstərir.

Cədvəl 7

		Kişi personalının sayı	Qadın personalının sayı
N	Valid	238	238
	Əskik	5	5
Ortalama		8.41	7.42
Orta qiymət		3.00	3.00
Minimum		0	0
Maximum		341	120

²² Bəzi təşkilatlar kişi və ya qadın işçilərin dəqiq sayını göstərməyib

²³ Kişi personalın sayı/ Qadın personalın sayı * 100

Toplam	2002	1766
--------	------	------

Hər bir təşkilatda orta hesabla idarə heyəti üzvləri də daxil olmaqla 3 rəhbər işçi var, minimum 0, maksimum 31 nəfər.

Cədvəl 8

N	Valid	240
	Əskik	3
Ortalama		3.36
Orta qiymət		2.00
Minimum		0
Maximum		31
Toplam		806

Hər təşkilatda orta hesabla minimum 0, maksimum 303 nəfər olmaqla 7 ekspert/mütəxəssis var.

Cədvəl 9

N	Valid	236
	Əskik	7
Ortalama		6.56
Orta qiymət		3.50
Minimum		0
Maximum		303
Toplam		1547

Hər bir təşkilatda orta hesabla 8 inzibati və ya yardımçı heyət, o cümlədən könüllülər, minimum 0 və maksimum 410 nəfər var.

Cədvəl 10

N	Valid	234
	Əskik	9
Ortalama		7.84
Orta qiymət		2.00
Minimum		0
Maximum		410
Toplam		1834

Personalın növü

İdarə heyətinin 21%-i idarə heyətinin üzvləri, 41%-i ekspertlər/mütəxəssislər və 48%-i könüllülər də daxil olmaqla inzibati və ya köməkçi heyətdən ibarətdir.

9. Təşkilatın əsas donoru/partnyoru

171 təşkilat ya tamamilə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir, ya da hökumət tərəfindən birgə maliyyələşdirilir, sair təşkilatları beynəlxalq və milli donor təşkilatları da daxil olmaqla müxtəlif mənbələrdən maliyyə alır. Dövlət təşkilatları arasında QHT-lərin əsas donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

Cədvəl 11

		Tezlik/ Cavabların sayı	cavabların faizi	Təşkilatlar ın faizi
1	Tamamilə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir	72	19.0%	30.0%
2	Dövlət tərəfindən birgə maliyyələşdirilir	99	26.1%	41.3%
3	Dini təşkilatlar	2	0.5%	0.8%
4	Sair milli donorlar	51	13.5%	21.3%
5	Beynəlxalq donorlar	102	26.9%	42.5%
6	Fərdi donorlar	35	9.2%	14.6%
7	Sair	18	4.7%	7.5%
	Cəmi	379²⁴	100.0%	157.9%

QHT-lər xarici donordan qrant, ianə və xidmət müqavilələrini qeydiyyatda almaqda çətinliklərlə üzləşirlər. Azərbaycanda QHT-lərə yalnız Azərbaycanda nümayəndəliyi olan, Ədliyyə Nazirliyi ilə müqavilə bağlamış, yerli qeydiyyatı olan və Maliyyə Nazirliyinin qrant maliyyə-iqtisadi məqsəduyğunluğu haqqında rəyinə malik olan yalnız xarici donorlar qrant verə bilər. Ədliyyə Nazirliyinə müraciət edilməməsi QHT-ni İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 432-ci maddəsinə uyğun olaraq

²⁴ Çoxsaylı cavablar, bəzi təşkilatlar bir çox mənbədən maliyyə alır

inzibati tənbeh edə bilər. Yerli donora gəlincə, yerli dövlət donorlarının siyahısı genişləndirildi²⁵. Bir çox respondentlər/QHT işçiləri bəzi xarici donorlardan büdcə almaq və layihələr üzərində işləmək üçün fərdi xidmət müqavilələrini qeyd ediblər.

10. Daha səmərəli hədəf xidmətləri təmin etmək üçün təşkilatın təlim/inkışaf potensialının əsas ehtiyacları hansılardır?

Təşkilatların əksəriyyəti aşağıdakı mövzular üzrə təlimlərə maraq göstərmişdir: təşkilati inkışaf (119), layihənin idarə edilməsi (planlaşdırma, büdcələşdirmə, monitorinq və qiymətləndirmə, təkliflərin və donor hesabatlarının yazılması) (95), ictimaiyyətlə əlaqələr və xarici kommunikasiya (88).

Cədvəl 12

		Tezlik/ Cavabların sayı	Təşkilatların faizi
1	İnsan haqları və uşaq hüquqları (gender daxil olmaqla)	76	31.5%
2	Sosial Rifah Prinsipləri/İnsan Hüquqlarına əsaslanan proqramlaşdırma yanaşması	74	30.7%
3	Təşkilati inkışaf	119	49.4%
4	Layihənin idarə edilməsi (planlaşdırma, büdcələşdirmə, monitorinq və qiymətləndirmə, təkliflərin və donor hesabatlarının yazılması)	95	39.4%
5	İctimaiyyətlə əlaqələr və xarici ünsiyyət	88	36.5%
6	Vəkillik və lobbicilik	66	27.4%
7	Sosial davranışın dəyişməsi üçün icma əlaqəsi və ünsiyyət	68	28.2%
8	Komanda quruculuğu və şəxsi inkışaf	63	26.1%
9	Maliyyə menecmenti	49	20.3%

²⁵ <http://www.icnl.org/research/monitor/azerbaijan.html>

10	Bilik və məlumatların idarə edilməsi	63	26.1%
11	Sair	17	7.1%

Monitoring və qiymətləndirmə ən populyar mövzulardan biridir və layihə təklifinin yazılması, maliyyə vəsaitinin toplanması və layihənin idarə edilməsi ilə yanaşı, təşkilatların fəaliyyətini və nəticələrini ölçmək üçün tələb olunur.

11. Almaniyada və ya xaricdə hansı peşəkar qrupların, həmkarlar ittifaqlarının və ya assosiasiyaların üzvüdür?

Təşkilatların yarısından çoxu yerli və ya xarici peşəkar qrup, koalisiya, assosiasiya və ya birliyin üzvləridir. Ən çox adı çəkilən koalisiya və birliklərə QHT Forumu (22), ŞT VCF AMP (22), NAYORA (11), Əlillər Birliyi (7), Uşaq Hüquqları üzrə QHT Alyansı (6), Azərbaycan Respublikasının QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyi (“Agentlik”) (4), AHT və digərləri daxildir.

Bəzən bir təşkilatın peşəkar qrupa və ya assosiasiyaya üzvlüyü onların yerləşdiyi ölkədən asılı olaraq ödəniş tələb edə bilər və ya könüllü/pulsuz üzvlük ola bilər. Davamlı maliyyə çatışmazlığı səbəbindən bəzi təşkilatlar üzvlük haqqını ödəyə və peşəkar birliklərə üzv ola bilmirlər.

Cədvəl 13

	Tezlik	%
Bəli	140	57.6
Xeyir	103	42.4
Cəmi	243	100.0

12. Təşkilatın iş və fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün tövsiyələr/təkliflər?

QHT/VCT-lər tərəfindən verilmiş və xəritələmə sorğusuna daxil edilmiş tövsiyələri 3 əsas kateqoriyaya bölmək olar²⁶:

- Maliyyə dəstəyinin olmaması, beynəlxalq donor və qrantlara çıxışın yaxşılaşdırılması
- Texniki və maddi bazanın olmaması və ofis obyektlərinə çıxışın yaxşılaşdırılması
- QHT/VCT-lər üçün bacarıqların artırılması işinin təkmilləşdirilməsi, təlimlərin təmin edilməsi və layihənin idarə edilməsi, layihənin yazılması, büdcənin tərtibi, maliyyə vəsaitlərinin toplanması və s.

²⁶ Xəritələmə üçün qiymətləndirmə zamanı müsahibələrindən çıxarışlar Əlavə 6-ya daxil edilmişdir

7. Potensial və ehtiyacların qiymətləndirilməsinin nəticələri

Potensial və ehtiyacların qiymətləndirilməsinin nəticələrinə dair təhlil və nəticələr seçilmiş QHT-lərin hər bir təşkilat üçün ayrı-ayrılıqda deyil, faktlar/onların cavabları əsasında hazırlanmışdır.

1. Vətəndaş cəmiyyətinin tarixi və ictimaiyyətin vətəndaş cəmiyyətinə münasibəti

Müsahibə aparılmış təşkilatların nümayəndələrinin fikrincə, Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı müstəqillik illərindən (1990-cı illərin əvvəlləri) başlayıb və 2000-ci illərin əvvəllərindən bu sektor daha da təkmilləşib. 2013-2014-cü illərə qədər Azərbaycanda inkişaf etmiş və fəal sektor olub və bu sektor bir çox sahələrdə boşluqları doldurub. Bütün sahələrdə, yəni sosial, iqtisadi, insan hüquqlarının müdafiəsi, qadın və s. sahələr üzrə kifayət qədər sektor nümayəndələri var idi. İnstitusional inkişaf və insan bacarıqlarının inkişafı sahəsində mütəmadi proqramlar və maarifləndirmə sessiyaları keçirilirdi.

VCT/QHT-lərin tarixi 2014-cü ildən əvvəlki və 2014-cü ildən sonrakı dövrlərə bölünüb. 2014-cü ildən etibarən VCT-lərin ayrılması və zəifləməsi prosesi gedir. Bu, qanunvericilik və QHT-lərin fəaliyyətinə qoyulan məhdudiyyətlərlə bağlıdır. Bu, müstəqil QHT-lərin fəaliyyətini davam etdirə bilməməsi ilə nəticələndi. 2014-cü ildən sonra sektorun daha fəal və təcrübəli üzvləri müxtəlif yollarla sektoru tərk etdilər. Bəziləri ölkəni tərk etdi, bəziləri digər sektorlara keçdilər. VCT/QHT sektoru öz vəsaitləri olmadığından xaricdən maliyyələşirdi. 2014-cü ildə qanunvericiliyə edilən dəyişikliklərdən sonra sektorun inkişafı ləngidi və yavaş-yavaş geriledi.

2009-cu ildə QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası yaradılıb və ondan əvvəl QHT-lərə Dövlət Dəstəyi konsepsiyası qəbul edilib. Həm konsepsiyanın qəbul edilməsi, həm də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında şuranın institusional orqanının yaradılması QHT-lərin inkişafında yeni mərhələ açdı ki, bu da regionlardan olan QHT-lərə qrantlara çıxış əldə etməyə, eyni zamanda, qeyri-peşəkar QHT-lərə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq və ya qrant müsabiqələrində iştirak etmək üçün maliyyə resurslarına çıxış əldə etməyə imkan verdi. Konsepsiyanın qəbulu və Şuranın yaradılması da stimullaşdırıcı təsir bağışladı və xüsusilə beynəlxalq donorların diqqətindən kənar qalan sahələr də var idi.

QHT-lərə Dəstək Şurası və Gənclər Fondu hələ də ən fəal VCT-lər üçün mühüm maliyyə mənbələridir. 2020-ci ildə QHT-lərə Dəstək Şurası təxminən 3,6 milyon manat (təxminən 2,1 milyon ABŞ dolları) dəyərində 505 layihəni (2019-cu ildə 568 layihədən azalma) maliyyələşdirib. Qrant müsabiqələri vətənpərvərlik, vətəndaş fəallığı və insan hüquqları, COVID-19-un qarşısının alınması səyləri kimi sahələrdə keçirilib. Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına vəsait ayıran yeni qurumlar arasında Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti və İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi də var idi.²⁷

2015-2016-cı illər çox çətin oldu və əldən verilmiş fürsətlər ili oldu. Mövcud vətəndaş cəmiyyəti şəbəkəsinə ciddi ziyan dəydi, vətəndaş cəmiyyətində kadrların getməsi baş verdi. VCT-lər ofislərini bağlamağa məcbur oldular. Fəal üzvlər və işçi heyət ayrılmışdı. Azərbaycanın ən böyük təşkilatları fəaliyyətini dayandırmalı oldu. Koalisiyalar bir müddət hərəkətsiz qaldı.

2017-ci ilin əvvəlində hökumət QHT-lərlə bağlı qanunvericiliyə bəzi dəyişikliklər etdi. Beləliklə, QHT-lərin beynəlxalq donorlar və ya xarici fondlar tərəfindən maliyyələşdirilən fiziki şəxslərlə xidmət müqavilələrinin qeydiyyatını asanlaşdırıb. Artıq Ədliyyə Nazirliyinin nəzdində “bir pəncərə” sistemi

²⁷ <https://surdo.az/Uploads/3e5d1ac9f3f94e4c8ac59fe816ad1bff14920213056540.pdf>

yaradılıb, bu “bir pəncərə” sistemi vasitəsilə xidmət müqavilələri qeydə alınıb. Hökumətin maliyyələşdirməsi də artırılıb. Bəzi illərdə QHT-lərə Dəstək Şurasının büdcəsi 6 milyon manatı ötüb. Beləliklə, bu səylər QHT-lərin müəyyən dərəcədə canlanmasına imkan yaratdı.

Hazırda Azərbaycanda 4000-dən çox təşkilat Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçsə də, onlardan yalnız 300-400-ü təcrübəli və bacarıqlı üzvlərə malik olan təşkilatlardır.

Aşağıdakı şərtlər respondentlərin yuxarıdakı ifadələrlə bağlı fikirlərini əks etdirir:

“O dövrdə Azərbaycanda QHT hərəkətinin formalaşmasında Azərbaycanda fəaliyyət göstərən beynəlxalq humanitar təşkilatların çox mühüm rolu olub. İcmanın inkişafı, əhalinin həssas təbəqələri ilə iş, əlillərlə iş, əhalinin sağlamlığının qorunması və fəvqəladə hallarda mühafizə ilə bağlı QHT-lərin yaradılması bu beynəlxalq humanitar təşkilatların köməyi ilə mümkün olmuşdur. Sabit və davamlı grant proqramları var idi və ən azı ictimai fəallar grant proqramlarından yararlanmaq üçün QHT-lər yaradırdılar. O zaman Azərbaycanda hüquqi mühit də QHT-lər üçün əlverişli idi”.

“Vətəndaş cəmiyyətinin beynəlxalq reytinglərinə, xüsusən də USAID-in hər il dərc etdiyi davamlılıq indekslərinə əsasən, Azərbaycanın 2014-cü ilə qədərki dövrdəki orta göstəriciləri Şərqi Avropa ölkələrinin göstəriciləri ilə demək olar ki, bərabər olub. Bununla belə, 2014-cü ildə QHT qanunvericiliyində edilən dəyişikliklər QHT-lərin xarici qrantlara çıxışını məhdudlaşdırıb və QHT-lərin maliyyə vəsaitlərinin toplanması məsələsini məhdudlaşdırıb. Bundan əlavə, bu, beynəlxalq donorların və təşkilatların Azərbaycanda fəaliyyətini faktiki olaraq qeyri-mümkün etdi, çünki heç bir donor və ya təşkilat bu mürəkkəb hüquqi prosedurları həyata keçirmək istəməyib”.

Respondentlərin fikrincə, ictimaiyyətin vətəndaş cəmiyyətinə münasibəti “birmənalı deyil və bunun səbəbi VCT sektorunun siyasətin formalaşmasına az təsir göstərməsidir”. Bəzən bu təşkilatlara hökumət əleyhinə təşkilatlar kimi baxılır. Müxtəlif KİV-lərin təbliğatına görə QHT-nin əhali arasında imici o qədər də yaxşı deyil. Bəzi təşkilatlar sayəsində, QHT-lər getdikcə daha çox “grantları israf edən sektor” və ya “grantlardan sui-istifadə edən təşkilatlar” kimi tanınırlar.

Əvvəllər münasibət daha yaxşı idi, çünki bu təşkilatlar həyatın müxtəlif təbəqələrində ehtiyacı olan auditoriya ilə əlaqə saxlayır və birbaşa yaxşı xidmət göstərirdilər. QHT-lər cəmiyyətin inkişafı ilə bağlı tövsiyələr verə, xidmətlər göstərə bilərdilər ki, bu da daha müsbət rəylərin formalaşmasına şərait yaradırdı. Lakin onların fəaliyyəti 2014-cü ildən sonra məhdudlaşdırıldığından, maliyyə çatışmazlığı, regionlarda ehtiyac duyulan bilik çatışmazlığı, VCT-lərin inkişaf etməməsi və boşluqlar səbəbindən onlar fəaliyyətlərini dayandırdılar.

QHT Şurası yaradıldıqdan sonra münasibət dəyişdi. Üçüncü sektorun inkişafı çox zəif olsa da, dövlətlə QHT-lər arasında münasibətlər yaxşılaşsa da, qanunlar dəyişmişdir. Bundan əlavə, 44 günlük vətəndaş müharibəsi və Azərbaycanın həmin müharibədə qələbəsi də VCT-lərə münasibətin dəyişməsinə kömək etdi. İnanələr kampaniyaları, ictimai fəalların informasiya müharibəsində iştirakı, əhalinin milli maraq və mənafeələrinin müdafiəsində iştirakı xalqın QHT/VCT-lərə qarşı münasibətini müsbət istiqamətdə dəyişdi.

Respondentlərdən bəzi nümunə cavabları aşağıdakılardır:

“Birtərəfli yanaşmanın olması çox maraqlıdır. İctimai rəy informasiyadan asılıdır və bir çox QHT-lərin internet saytları olanda belə, şəffaflıq yox idi. Bəzi QHT-lərin hesabatlarına onların internet sahifəsində baxmaq olardı. Məsələn, maliyyə, proqram təminatı və s. ilə bağlı hesabatlar. Media tərəfindən işıqlandırmada və ictimaiyyətlə əlaqələrdə boşluqlar var. Ona görə də bizim kim olduğumuzu bilmirlər.”

“Bu münasibəti iki hissəyə bölmək olar. 2013-2014-cü ilə qədər olan dövrdə bu münasibət çox yaxşı idi. Biz bölgələrdə işləyirdik; çox hörmətli idik. İnsanlar dövlətə müraciət edirdilər, olmurdu, sonra bizə müraciət edirdilər ki, bəlkə kömək edək. Çünki bizim kimi QHT-lər müxtəlif layihələr həyata keçirib, problemlərini birtəhər həll ediblər. Amma 2014-cü ildə qanunvericilik dəyişdi, yoxlamalar başladı. Bölgədə layihələrimiz var idi. Məsələn, Bərdə-Tərtər-Ağcabədidə yerli QHT-ni yoxlamağa başladılar, sonra QHT-nin himayəsində olan insanları prokurorluğa çağırmağa başladılar. Bu problem insanlar arasında narazılıq yaradıb və QHT-lərə inamı nisbətən sarsıdıb. Bundan sonra QHT-lərə münasibət heç də yaxşı deyil. Bir qədər nüfuzdan salıb. Amma düşünürəm ki, qanunvericilik dəyişsə, QHT-lər işə başlasa, əvvəlki reputasiyalarını bərpa edə biləcəklər”.

“Çünki hökumət daha çox ictimai sektoru 3 müstəvidə göstərməyə çalışdı. Birinci portret daha çox siyasi stabilliyə, sabitliyə zərbə vuran, hansısa qeyri-sabitlik ölkəyə gətirən, müəyyən inqilabi cərəyanlara dəstək verən bir sektor kimi göstərildi. İkinci daha çox ermənilərlə olan münaqişənin elə bir mərhələsi idi ki, həmin status-kvoda ermənilərlə olan əməkdaşlıq çox mənfə qəbul edilirdi. Ona görə sülh quruculuğu olan çoxsaylı layihələri də nəzərdə tutaraq hökumət daha çox ictimai sektoru mənfə imicdə göstərməyə çalışırdı və ermənilərlə bir masa arxasında oturanlar kimi istinad edilirdi, ermənipərəs kimi göstərilirdi. Üçüncü portretə daha çox sektorun layihələr ilə işləmə xüsusiyyətini nəzərə alaraq grant alan, grant yeyən kimi ifadələrlə istinad edilirdi ictimai sektor. Beləliklə də bu 3 portret ictimai sektorun ictimai imicinə çox ciddi xələl gətirdi”.

2. VCT/QHT-lərin qeydiyyat prosesi

Respondentlərin yarısı qeyd etdi ki, VCT/QHT qeydiyyatı məcburi deyil. Lakin Azərbaycan qanunvericiliyi qeydiyyatsız həyata keçirilən fəaliyyətləri dəstəkləmir. Maliyyə əməliyyatları üçün hüquqi şəxs statusu vacibdir. Təşkilatlar “İctimai birliklər haqqında” qanuna əsasən dövlət qeydiyyatına alınmalıdır. Bu qeydiyyat Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

2014-cü ildə bu qanun dəyişikliyi baş verdikdə, eyni dövrdə təxminən 4,100 qeydiyyatdan keçmiş və təxminən 2,000 qeydiyyatdan keçməmiş təşkilat var idi ki, bu da QHT-lər üçün iş mühitini azaldır.

“Əvvəllər qeyri-rəsmi fəaliyyət göstərən QHT-lər var idi, onlara icazə verilirdi, beynəlxalq fondlar onları maliyyələşdirirdi. Hal-hazırda heç biri yoxdur. Onlar fəaliyyət göstərə bilər, lakin maliyyə almırlar. Onlar tədbir keçirə bilər, özlərini tanıtıra bilərlər, amma maliyyə almırlar”.

“Qeydiyyatdan keçmək məcburidir. Bununla belə, qeyri-rəsmi fəaliyyətlə məşğul olanlar da var. Məsələn, hazırda pulu olan, lakin rəsmi qeydiyyatdan keçməyən feminist qruplar var”.

“QHT-lər yeni fəaliyyətə başlayanda biz təşəbbüs qrupları kimi çıxış edirdik və təşəbbüs qrupları kimi hətta vəsait də ala bilirdik və bu, bir növ diqqətdən kənar qaldı. Amma hazırda buna yanaşma daha pisdir və ticarət etmək, grant almaq, tədbirlər keçirmək və s. üçün qeydiyyatdan keçməliyə”.

"İcazə verilmir. Təşəbbüs qrupu yarada bilərsiniz. Qrup yaradıldıqdan sonra 30 gün ərzində sənədləri Ədliyyə Nazirliyinə təqdim etməlisiniz, onlar onu qeydiyyatdan keçirə də, keçirilməyə də bilərlər. Bundan sonra təşəbbüs qrupu adından çıxış edə bilərsiniz, sizə heç kim qadağa qoymur. Tutaq ki, siz "X" ictimai birliyi təsis etmişiniz, hətta ictimai birliyin adından da istifadə edirsiniz, amma heç bir bank əməliyyatını edə bilmirsiniz. Heç bir yerdən vəsait toplaya bilməzsiniz. Heç bir yerdən maliyyə cəlb edə bilməzsiniz. Buna baxmayaraq, bank və maliyyə əməliyyatları etməsəniz, bu məcburi deyil".

Respondentlərin əksəriyyəti qeydiyyatdan əvvəl fəaliyyət göstərmək üçün cərimə sanksiyaları olmadığını təsdiqləyiblər.

"Hazırda Azərbaycan təcrübəsinə əsasən, Ədliyyə Nazirliyi bu təcrübəni tətbiq etmir. İlk qeydiyyat cəriməsini ödəmək üçün maliyyə əməliyyatı etməlisiniz, hətta maliyyə əməliyyatı aparsanız belə, bu Ədliyyə Nazirliyinin səlahiyyətlərindən kənarıdır, artıq vergi orqanları və ya prokurorluq orqanları tərəfindən araşdırma predmetidir. Azərbaycanda bu praktika yoxdur".

Qeyri-kommersiya təşkilatları üçün ilk kapitallaşma tələb olunmur, yalnız kommersiya təşkilatları üçün minimum 10 AZN müəyyən edilib. Respondentlərin sözlərinə görə, QHT-nin dövlət qeydiyyatına alınması üçün rüsum 11 manat təşkil edir və qeydiyyat üçün zəruri sənədlər təqdim edildikdə ödənilir.

Sənədlərə baxılma müddəti 1 aydır (30 gün), lakin Ədliyyə Nazirliyi işdən asılı olaraq onu daha 20-30 gün uzada bilər. Apellyasiya prosesi var. Təsdiq və ya rədd cavabı 15 gündən bir aya qədər müddət ərzində alınmalıdır.

"Əvvəllər çox pis idi, heç bir reaksiya yox idi. Amma indi elektron sistemə keçib, bildiyim qədər bir ay ərzində cavab gəlir. Onlar təqdim etdiyimiz sənədlərə hansı dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı tövsiyələr verirlər. Təəssüf ki, eşitdiyim əsas şikayətlər odur ki, hər dəfə fərqli problem deyirlər. Hər şeyi birdən demirlər. Problem deyirlər, dəyişib təqdim edərsən, sonra da başqa problemi deyirlər.

"30 gün müddətində baxırlar. Əlavə 10 gün müddətinə uzada bilərlər. Sonradan aradan qaldırılması mümkün olan düzəlişlərin aradan qaldırılması üçün. Biz hesablamışıq ki, bir müraciətin baxılması üçün bu proses təxminən 70 günə qədər davam edə bilər. Bizim qanunvericilik buna imkan verir və biz hesab edirik ki, bu Şərq Tərəfdaşları ölkələri arasında ən uzun müddət Azərbaycandır".

"Qanunlar və qaydalar bütün VCT-lərə bərabər şəkildə tətbiq olunurmu, yoxsa bəzi VCT növləri (məsələn, insan hüquqları təşkilatları və ya müdafiə qrupları) daha sərt və ya fərqli davranışa məruz qalır" sualına respondentlərin yarısından çoxu qanunların fərqli tətbiq edildiyini və siyasi qərara əsaslanan ayrı-seçkilik yanaşmasının olduğunu qeyd edib. Bir çox hallarda insan hüquqları və demokratiya sahəsində fəaliyyət göstərən QHT/VCT-lərin qeydiyyatı mümkün deyil.

"Məsələn, elə təşkilatlar var ki, grantlarını qeydiyyatdan keçirirlər, elə təşkilatlar da yoxdur. Görünür, burada fərqli yanaşma var. Elə qurumlar var ki, illərdir təşkilat qeydiyyatı üçün müraciət edir, qeydiyyatdan keçə bilmirlər, amma elə qurumlar var ki, müraciət edir və dərhal qeydiyyatdan keçə bilər".

"Əvvəla QHT-lər normal fəaliyyət göstərə bilmir. Hardasa bəlkə də 10-20% QHT fəaliyyət göstərir, yerdə qalanlar fəaliyyətini dayandırır. Yoxlamalar da onu göstərdi ki, eyni yanaşma olmadı. Məsələn

müstəqil təşkilatlara qarşı yoxlamalar sərt oldu, onlarla bağlı qərarlar ədalətsiz oldu, amma hökumət yönümlü QHT-lərə yumşaq mövqe oldu və yaxud da yoxlamalardan kənar qaldı”.

Ümumiyyətlə, QHT-lər sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləridir. QHT-lərə verilən qrantların dəyərindən müəyyən vergilər tutulur, məsələn, sosial ödənişlər, sığorta və s. Qanunvericilikdə bu vergi tutulmaları tətbiq edilir. Bununla belə, bəzi təşkilatların vergidən azad oluna biləcəyi bəzi hallar var. Bu, bütün QHT sektoruna aid deyil. QHT-lər müəyyən fəaliyyətləri həyata keçirdiklərinə görə ƏDV və digər vergilərdən azad dirlər.

“Qrant ƏDV-dən azaddır, amma bunu bir çox QHT bilmir. Məsələn biz avadanlıq alanda Ədliyyə Nazirliyindən aldığımız bildirişi müqavilə bağladığımız satıcıya göndəririk və bir məktub yazırıq ki, grant vəsaitidir, vergi məəcəlləsinin filan maddəsinə görə ƏDV-dən azaddır. Görsənir ki, bu grantdır və onlar məsələni həll edirlər”.

“Qrant müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində QHT-lər grant vəsaitləri ilə bağlı əməliyyatlarda vergidən azad edilir. Bunun üçün Vergilər Nazirliyinə müraciət etməlidirlər, bəzən podratçılar və ya sahibkarlar bunu başa düşmürlər. Əgər onlar Vergilər Nazirliyinə müraciət edərlərsə, Nazirlik məktub verir, vergi məəcəlləsinə şərh edir və bu məktub əsasında siz ƏDV-dən azad olursunuz. Növbəti məsələ odur ki, əgər siz USAID kimi beynəlxalq təşkilatdan grant alsanız, dövlət sosial sığorta haqqını ödəməkdən azadsınız. Məncə, bu yaxşı təcrübədir. İanələrdən vergi tutulmur, lakin ianələrin qeydiyyatı prosesi mürəkkəbdir”.

İanə bir təşkilata öz fəaliyyətini həyata keçirmək üçün verilən ümumi fonddur. Bir problem də var ki, 200 AZN-dən yuxarı ianələr mütləq qeydiyyatdan keçməlidir. Donorlar bəzən qeydiyyatdan keçmək istəmirlər. Və bu halda donorlar hər gün 199 AZN ödəməlidirlər ki, qeydiyyata düşməsinlər.

3. QHT/VCT-lərin potensialı

İdarəetmə və təşkilati idarəetmə

Qiymətləndirmə nəticəsində müəyyən edilib ki, sorğuda iştirak edən təşkilatların əksəriyyəti müvafiq qanunlara, onların nizamnaməsinə və səlahiyyətlərinə uyğun fəaliyyət göstərir. Onlar mütəmadi olaraq təşkilatların vizyon və missiya bəyanatlarını nəzərdən keçirirlər (ya ildə bir dəfə, ya da 2 ildə). Ölkədə fəaliyyət göstərən bəzi QHT-lər rüblük və illik hesabat verirlər. Bu hesabatlar onların sosial şəbəkə hesablarında və rəsmi saytlarında dərc olunur.

“Bizim təşkilat SWOT təhlili aparır. Amma sabit əməliyyat planı üçün bu iş planlarını yaratmaq üçün sabit maliyyə imkanları olmalıdır. Təşkilatımız illik plan tərtib edir. Onu ofisin divarından asdıq. Bizim missiya bəyanatımız var. Bu barədə mətbuatda çıxışlarda məlumat verəcəyik”

Bununla belə, hələ də bir çox QHT-lər var ki, hazırda strateji plan yaratmaq məcburiyyətində qalmayan və ya yarada bilməyən bir vəziyyətdədir. Görürlər ki, strateji planda olanları həyata keçirə bilmirlər. Səbəb odur ki, qurumun fəaliyyəti üçün beynəlxalq təşkilatlardan grant almaq və onlara müraciət etmək vacibdir.

“Hər bir təşkilatın müəyyən bir formatda missiyası və məqsədi var. Ancaq uzunmüddətli fəaliyyət planı, strateji plan, taktiki plan və hədəflər kimi sənədləri hazırlaya bilən təşkilatlar çox deyil”.

“Strateji planla bağlı tədbirin keçirilməsinə ehtiyac var. Təşkilat bilməlidir ki, bu gün haradadır, 10 ildən sonra hara gedir. Ümumiyyətlə, missiyanın davamlılığı QHT-lərin davamlılığından irəli gələn bir məsələdir”.

Respondentlərin fikrincə, əvvəllər Azərbaycanda fəaliyyət göstərən QHT-lərin inkişafı və ya beynəlxalq təşkilatlar olub ki, QHT əməkdaşları üçün belə təlimlər keçiriblər. Bu, QHT-lərin bacarıqlarının artırılmasına dəstək idi. Onlar müxtəlif formatlarda təlimlər keçirdilər ki, insanlar öz təşkilatlarına qayda bilsinlər və öyrəndiklərini tətbiq etsinlər. Təəssüf ki, 2012-ci ildən bu fəaliyyətlər azalıb, 2014-cü ildən isə beynəlxalq təşkilatlar və donörler fəaliyyətini dayandıraraq ölkəni tərk edib, QHT sektorunun zəifləməsinə gətirib çıxarıb.

“Qabaqlar inkişaf çox olanda, kadrlar çox olanda və maliyyə imkanları olanda mümkün idi. Biz strateji planlaşdırma edirdik, hamımızın missiyalarımız var idi və sair. Amma indi yoxdur. Təşkilatlar əsasən 1-2 nəfərdən ibarətdir və imkan daxilində planlar yazır”.

“Bu dəqiqə gedin sorğu aparın, ölkədə 4000 QHT var, həmin 4000 QHTnin içərisindən 5% sizə deyəcək ki, QHTnin kommunikasiya, strategiya sənədi nədir və s. Çoxsunun heç məlumatı yoxdur, elə bilirlər ki, QHT elə layihə yazıb harasa göndərməkdən ibarətdir”.

“Deyə bilərəm ki, ümumiyyətlə dediyiniz, sadaladığınız məsələləri 7 kateqoriya üzrə 7 müstəviyə bölmək olar. Sizin dediyiniz missiya, vizyon və s. birinci hissəyə aiddirsə, planlar hissəsi, fəaliyyət planı və s. hardasa 6-7-ci kateqoriyaya aid olan hissələrdir. Və onların böyük əksəriyyəti hal-hazırda Azərbaycan QHT-lərində mövcud deyil. Yəni məsələn missiya, vizyon və s. əlbəttə ki, təşkilatın əsası qoyulanda qoyulmalıdır, amma standartlara cavab verən formadadırmı, formalaşımı və həqiqətən missiya kimi səslənmirmi? Və yaxud da məqsədləri düzgün qoyulubmu, bir-birilə uzlaşan formadadırmı? Bu böyük bir sualdır”.

“VCT/QHT-lərin üzlaşdığı əsas təşkilati idarəetmə problemləri hansılardır” sualına respondentlər ofis imkanlarının çatışmazlığı, insan və maliyyə resurslarının çatışmazlığı, layihələrin olmaması, potensialın gücləndirilməsi tədbirlərinin olmaması, avadanlıq çatışmazlığı və sair məsələləri göstərdi.

“Bugün QHT-lər yeni kadr formalaşdırma bilmirlər. Köhnə kadrların çiyindədir təşkilatdır. Bu yenə də maliyyəyə bağlıdır. Yaxşı pul olmalıdır ki, ekspertləri cəlb etsin, işçi cəlb etsin və onları yetişdirsin. Üçüncüsü QHT strukturları normal fəaliyyət göstərə bilmir. Yəni təşkilatda sədr, sədr müavini, ayrı-ayrı şöbələr, işçilər var. Bunları saxlamaq üçün vəsait lazımdır, amma vəsait olmadığından belə bir strukturu da QHT formalaşdırma bilmir”.

İnsan resurslarının idarə edilməsi

Respondentlərin fikrincə, kadr təcrübəsi bəzi QHT-lərdə mövcuddur və mövcud proqramlardan asılı ola bilər. Bu həm də əsasən Avropa İttifaqı və USAİD kimi beynəlxalq təşkilatlarla işləyən QHT-lər ola bilər. Bununla bağlı davamlı və uzunmüddətli strategiya yoxdur. İşçilərin sayı və davamlılığı layihələrin müddətindən və ya büdcənin həcmindən asılı olaraq dəyişir. QHT-lərin əksəriyyətinin tam ştatlı maaşlı işçiləri işə götürmək imkanları yoxdur. Təşkilatların layihələrinin olmadığı dövrdə işçiləri çox vaxt könüllü işləyir və maaş almırlar. Səciyyəvi olaraq, təşkilatlar layihə işçiləri ilə yalnız layihənin müddəti üçün xidmət səviyyəli müqavilələr (sazişlər) bağlamağa üstünlük verirlər və bu müqavilələr faydalılığı müəyyən etmir.

“Kadr siyasəti, ödənişli işçi saxlamaq, hamısı grantlardan asılıdır. Ən güclü təşkilatın hər il 2-3 layihəsi ola bilər. Orta təşkilatı, yəni barmaqla saymaq olar ki, onların 1-2-3 grantı olur. Amma normada 1 ildə 2 ildən bir grantı olan təşkilatlar olur. Ona görə də belə vəziyyətdə kadr siyasəti, ya da mütəmadi olaraq ödənişli işçi saxlamaq mümkün deyil”.

“2014-cü ilə qədər kifayət qədər yaxşı idi, artım var idi. 2014-cü ilə qədər müddətdə QHT sektorunda 35000-dən artıq əmək müqaviləsilə ilə işləyən işçisi var idi. 120000-dən çox xidmət müqaviləsi işləyən əməkdaşlar var idi. Və insan resurslarının inkişafı ilə bağlı çoxsaylı proqramlar da mövcud idi ki, onları keyfiyyətli iş əmsalını artırır. Amma təəssüf ki, 2014-cü ildən sonra bunlar hamısı çökdü getdi, çünki qanunvericilik dəyişikliyi bilavasitə qanunvericilik məsələlərinə təsir etdi, yəni maliyyə çatımlılığı azaldı”.

Maliyyə menecmenti

Bir çox QHT/VCT-nin maliyyə idarəetmə planları yoxdur və tamamilə grantlara arxalanır. Əməliyyatlar adətən sadə uçot formasında aparılır və xüsusi büdcə nəzərdə tutulmur. Təşkilatların büdcəsi əsasən layihə vəsaitləri hesabına formalaşır. Təşkilatların əksəriyyətində maliyyə dayanıqlığına mənfi təsir göstərən 1 və ya 2 xarici donor var. Maliyyə risklərinin qiymətləndirilməsi prosesinin olmaması təşkilatların dəqiq və etibarlı maliyyə uçotu və hesabatını təmin etmək imkanlarını məhdudlaşdırır.

IT bacarıqları və sosial media

Respondentlər qeyd ediblər ki, QHT/VCT-lərin təxminən 50%-i kompüterlərdən, ofis proqramlarından, rabitə proqramlarından və məlumatların saxlanması üçün istifadə etmək üçün kifayət qədər texnoloji imkanlara malikdir. Bəzi təşkilatlar hələ də köhnə/köhnəlmiş texnologiyalarla işləyirlər. Bir çox təşkilatların verilənlər bazası məlumatlarını saxlamaq üçün serverləri və ya verilənlər bazası yoxdur. Maliyyələşdirmə problemi həll edildikdə, təşkilatlar daha təkmil proqramlar üçün müraciət edə və gələcəkdə öz veb-saytlarını saxlaya bilərlər. Gənclər təşkilatları rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etməkdə daha irəlidedir. Respondentlərin fikrincə, bir çox təşkilatların sosial media strategiyası və ilk növbədə Facebook və Instagram hesabları var. Çox az QHT-nin veb-saytları var, çünki təşkilatlar veb-saytın işləməsini təmin etmək üçün hər il əlavə ödənişləri ödəyə bilmirlər. Pandemiya səbəbindən getdikcə daha çox təşkilat onlayn ünsiyyət üçün Zoom və Google Meet platformalarından istifadə etməyə başladı.

“Bugün 4-cü sənaye inqibalı gedir, rəqəmsallaşma günümüzün əsas məsələlərindən biridir. Bugün elə bir dövrüdür ki, hər bir ofisdə kompüter var, amma kompüterin olması əsas deyil. Əsas məsələ ondan ibarətdir ki, gərək bu yeni IT-dən istifadə edərək onlar öz veb-saytlarını hazırlaya bilsinlər, hesabatlarını versinlər, saytlarında görünsün ki, onlar nə iş görüblər, nə qədər benefisiarları olub. IT alətdir, məqsəd deyil axı, ondan istifadə edib icmaya çıxmalısən, fəaliyyətin şəffaf qurulmasını təmin etməlisən. Gəncədə 40 təşkilat varsa, onun yəqinki 10-da veb-sayt ola bilər. İndi rəqəmsallaşma dövrüdür. Hamı edir, amma nə səviyyədə etmək məsələsi var. Kompüterini götürüb, layihə yazıb donora göndərmək işin ancaq 10 faizidir. 90 faizi o alətdən başqa cür istifadə etməkdir”.

“İctimai sektor qocalmış sektor hesab olunur. Gənclərin bura gəlməsi o qədər də populyar deyil, yəni ümumiyyətlə sektor olaraq perspektivi olmadığı üçün və vəziyyətin də illər boyu dəyişmədiyini üçün gənclər

üçün çox da perspektivli sektor hesab edilmir. Etiraf edək ki, informasiya texnologiyalarından daha yaxşı istifadə edən daha çox gənc nəsidir. Yaşlı nəsil çox da istifadə etmir”

“Yəni bugün saytın qurulması təqribi 3000 manata yaxın məvacib istəyir. Və qurulandan sonra da institusional yaddaşı ora köçürmək, mövcud işləri təqdim etmək, müvafiq formaya salmaq üçün işçi potensialına ehtiyac var ki, bu imkan isə əksər təşkilatlarda yoxdur”.

Programın idarə edilməsi

Respondentlərin fikrincə, təşkilatların yarısından azında monitoring, qiymətləndirmə və öyrənmə planları mövcuddur. Məhdud maliyyə imkanları səbəbindən təşkilatların ayrıca monitoring və qiymətləndirmə heyətini saxlamaq imkanı yoxdur. Təşkilatlarda monitoring və qiymətləndirmə sistemi daha da təkmilləşdirməni və potensialın artırılmasını tələb edir.

“Monitoring qiymətləndirilməsinin dəyəri, ümumiyyətlə nə üçün lazımdır və s. Bu da önəmli bir məsələdir. Monitoring, qiymətləndirmə o zaman yaranır ki, sizin fəaliyyətiniz, fəaliyyət planınız olsun ki, siz onları həyata keçirdiyiniz zaman birbaşa monitoring və qiymətləndirməsini edə bilərsiniz. Bunlar olmadıqca monitoring və qiymətləndirməyə də ehtiyac qalmır və yenə də bilik və bacarıqların çatışmazlığına dayanır”.

“Təşkilatlar anlayırdılar ki, qiymətləndirmə vasitələrini işlərinə əlavə etsələr daha yaxşı iş əmsallarına malik olacaqlar və donor icması da daxil olmaqla bütövlükdə müxtəlif icmalara daha görümlü olacaqlar, daha yaxşı görsənəcəklər. Amma təəssüf ki, 2014-cü ildən sonra məsələ tamamilə aktuallığını itirdi, çünki dediyiniz o hesabatlılıq görünürsüzlüyü tələb edir və təşkilatlar riskli bir mühitdə çalışdıqları üçün əksər vaxtı süni sürətdə görünürsüzlüyü azaldırdılar ki, gözə çarpmasınlar və cari proqramlarını rahat keçirsinlər”.

4. Coğrafi əhatə dairəsi

QHT/VCT-lər bir neçə region istisna olmaqla, ölkənin hər yerində mövcuddur. Bununla belə, əksər QHT/VCT-lər paytaxtda yerləşir, çünki paytaxtda daha çox imkanlar var və paytaxtdakı QHT-lərin bilik və bacarıqları regional təşkilatlardan daha səmərəlidir. Respondentlərin fikrincə, təşkilatların ümumi sayının təxminən 10%-i regional QHT-lərdir. 2014-cü ildən sonra regionlarda QHT-lərin sayı xeyli azalıb.

“Əvvəllər QHT-lər Gəncədə, bizim rayonda, Lənkəranda indikindən daha fəal idi. İndi QHT-lərin diqqəti daha çox Bakıya yönəlib. Bakıdan gələn QHT-lər regionlarda işləməkdə maraqlı deyillər”.

“Regionda təşkilatlar var, amma çox azdır. Bakının informasiyası çox olur, Bakı əlaqələr yaradır, kommunikasiya var, donorlarla çox və böyük layihələr icra edirlər. Regionlarda isə kiçik layihələr icra edirlər. Ona görə də donora çıxmaq lazımdır ki, sırf region QHT-ləri üçün müsabiqələr elan etsinlər”.

“Regionlarda daha çox təşəbbüs qrupları var. Onlar üçün qeydiyyatdan keçmək çox çətindir və ikincisi, potensialın artırılması, təlim və maliyyə baxımından daha böyük problemlərlə üzləşirlər”.

“Təəssüf ki, onların əksəriyyəti paytaxtdadır. 2014-ə qədər olan statistikaya istinad edəcəm, çünki 2014-dən sonra bu məlumat Ədliyyə Nazirliyinin saytında çatımlı deyildi. Zamanında QHT sektorunda olan qadın təşkilatlarının sayını və miqyasını öyrənmək istəyirdik. 4100 təşkilat qeydiyyatda olan müddətdə

200-yə yaxın qadın təşkilatı var idi. Bu da bütöv sektorun 5%-i edir. Həmin qadın təşkilatlarının 86%-i Bakıda yerləşirdi, cəmi 14%-i rayonlar üzrə səpələnmişdi”.

5. QHT/VCT-lərin maliyyələşdirilməsi

Sektor əsasən yerli və beynəlxalq donörlər tərəfindən maliyyələşdirilir və resurslarla təmin edilir. Sektor üçün maliyyə mənbələri müxtəlifdir. Nazirliklər (Gənclər Fondu, Gənclər və İdman Nazirliyi, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi), QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyi və sair dövlət qurumları kimi yerli mənbələr var. Məsələn, 2020-ci ildə Gənclər Fondu fəal gənclər və gənclərdən ibarət QHT-lər üçün bir neçə maliyyə müsabiqəsi təşkil edib. Gənclər Fondu maliyyələşdirmə müsabiqəsi vasitəsilə 18 yerli və bir xarici layihəyə dəstək verib. O, VCT-lərlə nə qədər sosial müqavilələr bağladığını açıqlamayıb, lakin ən azı üç sosial müqavilə bağlamaq çağırışı yayımlayıb.²⁸ Eyni zamanda, Avropa İttifaqı, USAID və BMT agentliklərinin maliyyə və maliyyələşdirmə vəsaitləri də mövcuddur. ƏN və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (UNDP) rəsmi statistikasına görə ki, 2020-ci ildə 571 xarici qrant, 65 xarici xidmət müqaviləsi və 501 xarici ianə qeydə alınıb. Bu maliyyələşdirmənin dəqiq mənbələri və ya bu mükafatların məbləğləri haqqında heç bir məlumat yoxdur. VCT-lərin məlumatına görə, 2020-ci ildə AB-nin birbaşa qrantları əvvəlki ilə nisbətən daha az olub, çünki ən azı ikisi UNDP vasitəsilə verilməli idi.²⁹ Yalnız məhdud sayda QHT-lər xaricdən maliyyə alsada, bunu əsasən xidmət müqavilələri (fərdi müqavilələr) və ya təşkilatlarını MMC (məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlər) kimi qeydiyyatdan keçirməklə həyata keçirir. 2013-2014-cü illərdə QHT haqqında qanun dəyişikliyinə sonra xarici təşkilatdan qrant almaq və onu qeydiyyatdan keçirmək demək olar ki, mümkün deyil. Bundan əlavə, qanuna edilən bu dəyişiklik təkcə QHT sektoruna deyil, həm də donör icmasına böyük təsir göstərmişdir. Respondentlər Azərbaycanda 50-dən çox donör təşkilatın fəaliyyətini dayandırmışa məcbur edildiyini qeyd ediblər. Əsas problem ondan ibarətdir ki, beynəlxalq donörlərdən layihənin benefisiarının müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq qrant müqaviləsini qeydiyyata alması üçün müəyyən maneələr yaranır.

“Hazırda QHT sektoru agentlik və müxtəlif nazirliklər tərəfindən maliyyələşdirilir (75-80%). QHT-lərin 20-25%-i var ki, xarici donörlərə yaxınlaşmış onlardan maliyyə ala bilər”.

“Bəzi nazirliklər konkret ad tələbi qoyur Məsələn, Gənclər və İdman Nazirliyi tələb edir ki, təşkilatın adında gənc sözü olmalıdır. Halbuki qadın deyəndə həm uşaq, gənc və ahi qadınlar da ola bilər”.

Beynəlxalq donör və təşkilatlar QHT-lərin inkişafına müsbət töhfələr veriblər. Son vaxtlar bu qurumların milli siyasətə təsir imkanları azaldığından bu töhfəyə daha az diqqət yetirilir. Hazırda donör və ya xarici VCT-ləri maliyyələşdirir və beynəlxalq təşkilatların Azərbaycanla bağlı proqramlarına üstünlük verirlər. Qanunvericiliyə əsasən, ölkədə qeydiyyatda olan, nümayəndəliyi və ya öz filialı olan xarici donörlərdən vəsaitlərin alınmasına heç bir məhdudiyyət qoyulmur. Bunun üçün onlar Azərbaycan Respublikası ilə filial və/və ya nümayəndəliyin yaradılması haqqında müqavilə imzalamalıdır. Respondentlərin fikrincə, *“Lakin bu kifayət deyil, həm də xarici donörə bağlanmış qrant müqaviləsini Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçirməli, bildiriş almalı və onların maliyyə-iqtisadi əsaslandırılmasını hazırlamalısınız. Belə mürəkkəb prosedurlar beynəlxalq donörlərin Azərbaycanı tərk etməsinə səbəb oldu”.* Ölkədə nümayəndəlikləri olan və qrant vermək hüququna malik olan xarici donör təşkilatlarına Avropa İttifaqı, BMT agentlikləri, USAID və s.

²⁸ <https://surdo.az/Uploads/3e5d1ac9f3f94e4c8ae59fe816ad1bff14920213056540.pdf>

²⁹ <https://surdo.az/Uploads/3e5d1ac9f3f94e4c8ae59fe816ad1bff14920213056540.pdf>

Respondentlərin əksəriyyəti təsdiqləyib ki, əksər kiçik QHT-lər hökumətin QHT-lərə Dəstək Agentliyindən yerli maliyyə alır və bu təşkilatların nadir hallarda başqa donorları olur. Səciyyəvi olaraq, bu təşkilatların qrantları kiçik bir məbləğ təmin edir və fəaliyyətlər qısamüddətli, buna görə də davamlı maliyyə imkanları yaratmırlar. Bundan əlavə, korporativ sosial məsuliyyət çərçivəsində müxtəlif qrantlar verən biznes qurumları var, məsələn: BP, Azercell və s.

“Sektor hər zaman grant maliyyəsilə maliyyələşib və maliyyələşirdə, amma 2014-cü ildə qanunvericilik dəyişikliyinə görə xaricdən grant alma məsələsi məhdud olduğundan ancaq milli fondlara məhkumdurlar. Milli fondlar da ancaq nazirliklərdə olan nisbətən balaca fondlardır, bir də QHT Agentliyidir ki, qabaqlar Şura adlanırdı”.

6. Koalisiyalar, birliklər

QHT/VCT-lərin bir neçə birliyi və koalisiyaları var, o cümlədən, lakin bunlarla məhdudlaşmayaraq, Milli QHT Forumu, Ödədiyini açıqla, Şərq Tərəfdaşlığı VCT Forumunun Azərbaycan Milli Platforması, Azərbaycan Vərəm əleyhinə QHT Koalisiyası, Əlil Təşkilatları İttifaqı, AHT, İRƏLİ hərəkatı, Gənclər Təşkilatları Milli Şurası və s. Bu koalisiya və birliklərin fəaliyyət sahələri insan hüquqları, demokratiya, şəffaflıq, açıq hökumət, dövlət institutlarının uçotu, qanunun aliliyi, məhkəmə islahatları, VCT-lərin yerli özünüidarəetmədə iştirakı və sair daxil edir. Bu koalisiyaların bəziləri müstəqil fəaliyyət göstərir, digərləri isə hökumətlə daha sıx bağlıdır. Koalisiyaların bəziləri qeydiyyatdan keçib, bəziləri isə keçməyib. Bəzi hallarda, bəzi birliklər effektivdir, lakin qərarların qəbuluna az təsir göstərir. Bundan əlavə, maliyyə və insan resurslarının çatışmazlığı koalisiyaların fəaliyyətinə və davamlılığına təsir göstərir.

“Bu gün koalisiyalarımızın ümumi vəziyyəti yaxşı deyil. Ofisi saxlaya bilmir. İldə 10.000 AZN-dən artıq ora pul gəlmir. Davamlılıq yoxdur, işçiləri saxlaya bilmir”.

“Bəzi beynəlxalq təşkilatlarla işləyən qurumlar var. Onların əsas ofisləri xaricdədir və Azərbaycan nümayəndəliyi kimi koalisiyaları var. Sizin üçün daha əlverişlidir. Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dəstəklənən və təmsil olunan platformalar beynəlxalq idarəetməyə malik olduqları üçün daha davamlı ola bilər. Maliyyə yardımı da davamlılığa töhfə verir”.

“Hazırda ən böyük koalisiyalardan biri Azərbaycan Açıq Hökumət platformasıdır. İkincisi, Şərq Tərəfdaşlığının Milli Platformasıdır, Vərəm əleyhinə Koalisiyanı da qeyd edə bilərik. Bu koalisiyalar kömək etməyə çalışır. Onlar təlim kursları və seminarlar keçirir, bilik və bacarıqların genişlənməsinə töhfə verirlər. Digər vacib məsələ odur ki, maraqlı tərəflərlə əlaqəni təşkil edirlər. Bölgələrdə QHT-lərin resurs mərkəzi fəaliyyət göstərir, lakin əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, son 3-4 ildə onların fəallığı azalıb və onlar öz missiyalarına uyğun fəaliyyət göstərə bilmirlər. Bundan əlavə, QHT-lərə Dövlət Maliyyələşdirmə Agentliyi metodik dəstək göstərir. Məsələn, 31 iyul 2022-ci ildə Mingəçevirdə QHT-lər üçün bacarıqların artırılması tədbiri keçirildi”.

Demək olar ki, bütün respondentlər VCT/QHT münasibətlərinin ümumi mühitinin rəqabətli olduğunu təsdiqləyiblər. Maliyyə imkanları məhdud olan yerdə əməkdaşlıq imkanları yüksək deyil.

“Deməli Azərbaycanda qadın təşkilatlarına birbaşa işləyən platforma və ya koalisiya yox idi. Və biz belə bir məsələ ilə bağlı təşəbbüs olaraq Milli Dialog Prosesini yaradılmasını təklif etdik və onun üzərində işləyirik. Bizim əhatə etdiyimiz təşkilatlar hələki əməkdaşlıq edirlər. Heç bir maliyyə yardımımız da yoxdur, hələki idarəetmədə də heç kəsin rolu yoxdur. Eyni hüquqlı, hamının bərabər olduğu bir

platformadır. Hələki problem yoxdur. Amma insanlarda əfsuslar olsun ki, “hamı uda bilər” düşüncəsi hələ də çatışmır. Qısqançlıqlar ola bilər”.

Ümumiyyətlə, VCT/QHT-lər sektorda fəal iştirak edirlər. Onlar VCT-lərə təsir edən qanun və qaydalarda, xüsusən də qrantların qeydiyyatı qanunlarında dəyişikliklər üçün kampaniya aparıblar. Bununla bağlı həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə təbliğat işləri aparılır. Lakin müsahiblərin fikrincə, maliyyə və insan resurslarının çatışmazlığı və təşkilatlar arasında əməkdaşlığın olmaması səbəbindən əvvəllər bu istiqamətdə indikindən daha çox iş və fəaliyyət görülüb.

“2014-cü ildən sonra məncə rəqabət mövzusu öz aktuallığını bir qədər itirdi, çünki rəqabət üçün resurslar yoxdur. Həmrəylik 2014-2015-ci illərdə xeyli oldu. Əksinə biz həmrəylik gördük, çünki hamı eyni vəziyyətdə idi. İqtidar yönümlü yaxud müxalif yönümlü təşkilatlar belə bir araya gəldilər ki, həmin qanunvericiliyi dəyişməyə yönəlik bir yerdə addımlasınlar, amma nəticəsi olmadı”.

“Son vaxtlar müəyyən əhəmət yaranıb, amma bilmirəm bu epizodik bir hal olacaq, yoxsa daimi. Milli Məclisin müxtəlif komitələri QHT-ləri dəvət edirlər. Əsas məsələ odur ki, QHT-lər ora bir məhsulla getsinlər. Fikirlərini əsaslandırma bilsinlər və həmin təklifləri yaxşı analiz edib təqdim edə bilsinlər. Belə olmayan halda QHT-lərə olan münasibət də zəif olur”.

“Düzünü desəm, onlar qanuna dəyişiklik təklif etməkdən, onu müzakirə etməkdən, təbliğat kampaniyaları aparmaqdan, imza toplamaqdan yorulublar. Bu günlərdə şəbəkəmizin nümayəndələri Prezident Aparatının nümayəndəsi ilə görüşüblər. Ədliyyə Nazirliyinin nümayəndələri ilə görüşlər keçirilir. Təkliflər parlamentə təqdim olunur. Amma biz hələ də gözləyirik”

“Kifayət qədər müdafiə olunmağa çalışıblar, mübarizə aparıblar. Fərqli qruplar fərqli yanaşma aparıb. Məsələn bəziləri düşünüb ki, hökumətlə əməkdaşlıq apararaq buna nail olmaq olar. Digərləri isə daha sərt addımlarla, aksiyalar keçirməklə, beynəlxalq təşkilatlara müraciət etməklə, etiraz motivli digər addımlarla. Əldə olan yumşalmalarda hesab edirəm ki, hər iki faktorun rolu var, lakin Azərbaycan təcrübəsi göstərir ki, ləng də olsa tədricən də olsa, hökumətlə kommunikasiya mühiti yaratmaqla dəyişikliyə nail olmaq olar. Amma QHT-lər öz sektoru ilə bağlı dəyişiklikləri çox ciddi şəkildə izləyirlər, ekspertiza edirlər, müsbət dəyişiklikləri təqdir edirlər, mənfilərə isə qarşı çıxırlar. Bu cəhətdən VCT-lər aktiv və həmrəydir”.

7. Dövlətlə münasibət

Vətəndaş cəmiyyəti ilə dövlət arasında münasibətlər ümumilikdə qənaətbəxşdir. Respondentlərin fikrincə, bu iki tərəf arasında münasibət dəyişdirilməli, hər bir tərəf daha çox dəstək almalı, maneələr aradan qaldırılmalıdır.

“Dövlət belə bir münasibətin dialog formasında olduğunu bildirir, bir sıra QHT-ləri də prosesə cəlb edə bilmişdir. Lakin münasibətlərin xarakteri, verilən nəticə və effektiv olması baxımından belə bir münasibət hələ ki, tam faydalı görünmür. Ümumi xarakter odur ki, dövlət VCT-lərin siyasətə dəstək verməsi rolunu arzu edir, həssas mövzuların sanki kənarlaşdırılması, Qarabağın bərpası üçün müvafiq proqram və fəaliyyətlərin artırılmasını arzu edir”.

“Ümumiyyətlə QHT fəlsəfəsində QHT-lər və dövlət ayrı-ayrı tutulmur. Bunlar mütləq əməkdaşlıq etməlidirlər. QHT-lər də benefisiarları ilə dövlət təşkilatları arasında olan bir körpü rolunu

oyunmalıdır. Bu sahədə əlbəttə ki, QHT-lərin rolu böyükdür. QHT-lər dövlət təşkilatları ilə əməkdaşlıq edir, lakin o fəaliyyətin səmərəliliyi hələ bizi qane etmir. Ona görə ki, bu əməkdaşlığın əsl forması aparılmalıdır. Əgər QHT hər hansı bir nazirlikdən bir grant və ya maliyyə vəsaiti alırsa, o, həmin nazirlik qarşısında ciddi məsələləri qaldırıb onun üstündə dayanmayacaq ki, gəlin bu məsələləri həll edək. Burada asılılıq məsələsi var. Bu hallar müəyyən qədər azaldılır. Əməkdaşlıqlar olunur, lakin keyfiyyət və təsirlilik cəhətindən bu səviyyə hələ aşağıdır”.

“Bildiyim qədər yaxşı deyil. Dialoq var. Bəzi görüşlər ümumi dil tapmaq üçün keçirilir. Lakin hələlik konkret nəticə yoxdur. Bununla belə, hər iki tərəf ictimai dialoqu olduğunu göstərməyə çalışır”.

“Dövlət qurumlarının QHT rəhbərini nə dərəcədə tanımasından çox şey asılıdır. Onlar QHT rəhbərini sosial şəbəkələrdə nə qədər yaxşı tanıyırlarsa, dövlət qurumları ilə əlaqə saxlamaq da bir o qədər asan olur. Əgər QHT rəhbəri cəmiyyətdə mənfi rəy yaradırsa, bu, dövlətdə müəyyən şübhələr yaradır”.

“Bu gün tərəfdaşlıq və dialoq qurmaq üçün çoxlu cəhdlər var. Baxsaq və bir neçə il ərzində müqayisə etsək, dəyişikliyi görə bilərik, amma bunun hər iki istiqamətdə getdiyini dəqiq deyə bilmərəm. Əsas odur ki, ikitərəfli olmalıdır. Bir çox QHT dövlət qurumlarına etibar etmir və onların fəaliyyətinə qərəzli yanaşır. Bu prosesdə böyük boşluq var”.

Respondentlərin fikrincə, hökumət VCT-lərə şübhə ilə yanaşır, bu da VCT xidmətlərinin hökumət tərəfindən hər hansı ümumi tanınmasından danışmağı çətinləşdirir və VCT/QHT-lərə siyasi liderlər tərəfindən potensial tərəfdaş kimi baxılır.

“Siyasi liderlər QHT-lərdən düzgün istifadə etməkdə acizdirlər. Məsələn, siyasi partiyalar QHT araşdırmalarından faydalanmalı və onlarla məsləhətləşməlidirlər. Amma bacarmazlar”

“Əslində, düşünürəm ki, onlar bilirlər ki, QHT sektoru ümumiyyətlə siyasətə qarışan sektor olmamalıdır və orada rəqib kimi görünməməlidir. QHT sektoru dəstəkləyici sektordur. Biz bu sahədə işimizi qururuq. QHT sektoru dövlət qurumlarının fəaliyyət göstərmədiyi və təcrübənin az olduğu sahələrdə dövlətə dəstək olmalıdır. Bu rəqabət deyil, əksinə, hesab edirəm ki, dövlət bunda maraqlı olmalıdır”.

VCT-lərin və ictimaiyyətin hökumət dialoqunda və qərar qəbul etmə proseslərində iştirakını asanlaşdıran rəsmi və ya qeyri-rəsmi mexanizmlər mövcuddur. 2013-cü ildə İctimai İştirak haqqında Qanun qəbul edildi. Bu qanunun məqsədi vətəndaşların qərarların qəbulu prosesində iştirakını təmin etməkdir. 2020-ci ildə həm mərkəzi, həm də yerli icra hakimiyyəti orqanlarında yeni ictimai şuralar yaradılıb.³⁰ Bu şuralar VCT üzvlərindən ibarətdir və VCT-lərin rolu ictimai şuralar vasitəsilə qərarların qəbulu proseslərində iştirak etməkdir. Bununla belə, ictimai şuraların səlahiyyətləri hələ də məhduddur və heç də bütün dövlət qurumları birgə işləmək istəmir. Qərarların qəbulunda iştirak birbaşa deyil, məsləhət və tövsiyələr şəklində olur və yekun qərarada iştirak effektiv deyil. Buna görə də, iştirak rəsmi şəkildə təşviq edilsə də, buna icazə verilmir və ya icazə verildiyi halda, yalnız məhdud sayda seçilmiş VCT-lər prosesdə iştirak edə bilər.

Burda tədbir olmuşdu, Agentlik təşkil etmişdi. QHT-Hökumət arasında əlaqələr və ictimai iştirakçılıq. İcra hakimiyyətləri yanında və digər müvafiq dövlət qurumları yanında ictimai şuraların yaradılması.

³⁰ <https://ictimaishura.az/home/en>

Bax o ictimai iştirakçılıq məsələsi çox vacibdir. Qərarvericilərin yanında fəaliyyət göstərən ictimai şuraların nə dərəcədə kompetent olmaları, nə dərəcədə intellektual səviyyələrinin düzgün olması təsir edə bilər. Bunlar əlbəttə ki, ciddi təsir edə bilər. İctimai iştirakçılıq haqqında AR-nın qanunu var, qanunda deyilir ki, ictimai iştirakçılığın üzvləri QHT-lərin rəhbərləri, media və s. olmalıdır. Söhbət ondan gedir ki, şuralar düzgün seçilsə onda qərar verənlərin qərarlarına təsir etmək mümkün olar.

“QHT Agentliyi yaranıb. Bu dövlət tərəfindən bir addım idi. Bəzi QHT-lər bunu kontrol vasitəsi hesab etdi və bu qurumdan qaçırlar. Bəziləri partnyorluq və imkanların yaradılması kimi baxdı. Mən şəxsən hesab edirəm ki, QHT-lər dövlət strukturları ilə mütəmadi əməkdaşlıq etməlidir. Amma strukturdan asılı olaraq fərqli yanaşma var. Bilirsiniz ki, fərqli nazirliklərin hamısının nəzərində ictimai şuralar yaranıb və bu şuralarda QHT-lər təmsil olunub. Bu da bir addımdır. Bu da göstərir ki, dövlət orqanları ilə QHT-lərin ünsiyyət şəbəkəsi yaranır. Ürəkaçandır. Məsələn təhsil nazirliyi yanında yaranmış ictimai şura çox aktivdir və kifayət qədər işlər görürlər. Amma yenə də QHT-dən asılı olaraq fərqli yanaşma var. Əgər QHT müxalif kimi qəbul olunursa, təbii ki, ona qarşı yanaşma yaxşı deyil. Əgər neytraldırsa və yaxud dövlət yönümlüdürsə münasibət başqadır”.

“QHT-lərlə hökumət arasında münasibətlər bugün etibar üzərində qurulmayıb. Yəni söhbət daha çox dövlətdən gedir. Sadə bir misal, əgər hökumət QHT-lərə tərəfdaş kimi baxsaydı, etibar etsəydi qanunvericiliyi dəyişərdi. Ən azı 2013-cü ildəki status-kvonu saxlayardı. Ona görə etmir ki, QHT-lərə etibar etmir, onu tərəfdaş kimi görmək istəmir, çünki QHT-lər hökumətin fəaliyyətinə nəzarət edir, fəaliyyətində şəffaflıq, hesabatlılıq tələb edir. Hökumət isə buna maraqlı olduğunu bəyan etsə də, realıqda buna maraqlı deyil. Ona görə də, QHT-lərin fəaliyyətini məhdudlaşdırıbdır. Baxmayaraq ki, QHT-lər dövlətlə işləməkdə maraqlıdır, zəhmət onların fəaliyyətinin də mahiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar problemi aşkar edib hökumətə təqdim edirlər ki, hökumət problemi aradan qaldırsın. Ən yaxşı halda məhdud sayda QHT-lərlə işləməkdə maraqlıdır”.

“QHT-lərin qərar qəbul etmə prosesində iştirak mexanizmlərindən biri parlamentdir. Məsələn dövlət büdcəsinin müzakirəsi zamanı QHT-lər də həmin müzakirədə iştirak etməlidir. Beynəlxalq reytinglərdə şəffaflıqla bağlı indekslərdə, açıq büdcə indeksində bizim mövqeyimiz ən aşağıda idi. Söhbət ictimai iştirakçılıqdan gedir. 100 mümkün baldan 9 bal toplamışdıq. Halbuki dövlət büdcəsinə nəzarət baxımından 100 baldan 63 bal toplamışdıq. Mexanizm var, amma ora QHT-lər dəvət edilmir. Ən yaxşı halda 2-3 QHT dəvət edilir, o da müşahidəçi qismində iştirak edir. Hər hansı bir müzakirə aparmaq, təklif vermək söhbəti yoxdur. Düşünürəm ki, mexanizm olsa da onlardan istifadə edilmir”.

“Hökumətlə QHT-lərin arası 2014-dən sonra çox pisləşdi, çünki bilavasitə hökumət həmin qanunvericilik dəyişikliklərinə təşəbbüs etmişdi. Oradan qaynaqlanan təhlükə və hallar idi. Üstəlik də təkə qanunvericilik dəyişiklikləri ilə yetinməyən bir proses idi. Ümumiyyətlə həmin prosesdə 2014-15-də QHT-lərin ciddi istintaqı keçirilmişdi, müəyyən həbslər mövcud idi, həm insan, hesab, kartların həbsləri. QHT-lərin fəaliyyətinə və təhlükəsizliyinə ciddi xələl vururdu. Sözsüz ki, münasibətlər çox kəskin pisləşdi. Hökumət QHT-lərə etibar etmirdi, QHT-lər isə hökuməti yırtıcı qismində görürdü, çünki onların iflasına və məhvinə uğrayan addımlar atmışdı. Ona görə də demək olar ki, şəxsi kontaktları, münasibətləri çıxmaq şərtilə bütövlükdə iki sektor arasında ünsiyyət dayandı. Böyük bir etibarsızlıq mühiti çökdü və uzun müddət bu davam elədi. Hardasa 3-4 il davam elədi. Sonra tədricən 2016-nın axırından etibarən yavaş-yavaş müəyyən balaca miqyaslı təşəbbüslər başladı və dialoq imkanları sanki süni sürətdə üçüncü tərəflər tərəfindən yaradılmağa başladı. Həmin müddətdə yenidən kəşf mərhələsi başladı. QHT-lər özləri

üçün dövlətdə ayrı-ayrı müttəfiqləri müəyyən edirdilər. QHT-lər arasında da hökumət daha çox potensial ekspertləri müəyyən etməyə çalışdı ki, onlar yetərində konstruktivdilər və dövləti hər addımda söyməyən təşkilatları özləri üçün müəyyənləşdirdilər ki, onları hansısa dövlət proqramlarına cəlb eləsinlər. Belə adi bir mərhələ başladı. 2019-da aralarındakı sərnilik nisbətən götürülməyə başladı. Dialoq təşəbbüslərin bir az sayı artdı, amma təəssüf ki, çox da irəliləyə bilmədi, çünki 2020-də COVID canımıza çökdü və 20-21-ci illər COVID-in fonunda keçən illər idi. Prioritetlər dəyişdi, gündəlik dəyişdi. Üstəlik 2020-də ikinci müharibə oldu və 20-ci ildə olan müharibə birazda dövlətlə QHT sektorunu sıxışdırdı, çünki informasiya məkanında aparılan mübarizə, münaqişə iki sektoru kifayət qədər yaxınlaşdırdı”.

“Vətəndaş cəmiyyəti ilə dövlət arasında münasibət COVID-19 pandemiyası və ikinci Qarabağ Müharibəsindən sonra xeyli yumşalıb. İnam artıb, bu əlbəttə biz arzuladığımız səviyyə deyil. İkincisi 3 il əvvəllə müqayisədə kommunikasiya güclü şəkildə artıb. Hal-hazırda mənim təşkilatın 5 ictimai dinləmə keçirib, onların hər birində hökumət orqanlarında alternativ məruzəçi olub. Bizim açıq hökumət debatları keçirilir və həmin 10 debatin 6-sında hökumət orqanları iştirak edib. Əvvəl biz bunları müşahidə etmirdik. Dövlət orqanları indi rahat kommunikasiyaya girirlər, QHT-lərin sorğularını rahat şəkildə cavablandırır, tədbirlərində iştirak edirlər. Bu baxımdan hesab edirəm ki, indi kommunikasiya artıb. 3-4 il əvvəlki etimadsızlıq mühiti xeyli dərəcədə azalıb. Dövlət başçısı səviyyəsində ictimai nəzarət və QHT-nin əhəmiyyəti vurğulanıb. 19 mərkəzi icra hakimiyyəti orqanında ictimai şuralar yaranıb. Yerli icra hakimiyyətlərinin böyük əksəriyyətində ictimai şuralar yaradılıb, bu da istər-istəməz VCT-nin əhəmiyyətini önə çıxarıb. Çox tənqid edə bilərik bu prosesin neqativ xüsusiyyətlərini, amma razılaşmaq ki, 3 il əvvəllə müqayisədə bu prosesin özü təmasları artırır, kommunikasiyanı artırır, qarşılıqlı münasibəti artırır, yəni diffuziya prosesi yaradır”.

“Əlbəttə Azərbaycanda ictimai iştirakçılıq haqqında qanun bütün bu mexanizmləri nəzərdə tutur və hesab edirəm ki, hətta Avropa təcrübəsiylə müqayisədə ən mütərəqqi qanunlardan biridir. İctimai iştirakçılıqla bağlı bütün beynəlxalq praktikada nəzərdə tutulmuş standartlar, mexanizmlər, üsullar və vasitələr bu qanunda öz əksini tapıb. Qanunun praktikada tətbiqi ilə bağlı əlbəttə problemlər var və bir çox hallarda birgə qərar qəbul etmə prosesinə dövlət orqanları formal yanaşırlar. Eyni zamanda Azərbaycanda Açıq Hökumət platforması fəaliyyət göstərir və orada hökumət qurumu, parlament nümayəndəsi və 42 QHT təmsil olunub. Platformada mütəmadi olaraq ictimai dinləmələr, debatlar, müzakirələr təşkil olunur və bu da qərar qəbul etməyə müsbət təsirini göstərir və eyni zamanda digər QHT-lərin hökumətlə kommunikasiyasını təşkil edir. Məktublar yazır, dövlət orqanlarını cəlb edir bu işlərə”.

Respondentlərin fikrincə, əsas hökumətin vətəndaş cəmiyyətindən gözləntiləri:

- VCT-lər seçilmiş məsələlər, o cümlədən Qarabağa qayıtma prosesi, minaların təmizlənməsi, məhbuslar, ictimaiyyətin iştirakı və s.
- VCT-lər insan haqları və demokratiya üzrə beynəlxalq təbliğatı yumşaltmalı və beynəlxalq qurumlarda təkə Azərbaycanı deyil, Ermənistanı da davamlı olaraq tənqid etməlidirlər.
- VCT-lər yerli problemlər, sosial, iqtisadi, ekoloji və iqlim dəyişikliyi ilə bağlı proqramlarla daha çox maraqlanmalıdırlar
- VCT-lər cəmiyyətdəki problemlər barədə müvafiq qurumlara daha tez və daha əlçatan şəkildə məlumat verməlidir ki, dövlət müvafiq dəyişikliklər edə bilsin.
- VCT-lər problemlərin həllində çevik olmalı və ölkənin inkişafı üçün konkret təşəbbüslər irəli sürməlidir

- VCT-lər cəmiyyətdəki boşluqları və problemləri araşdırmalı və onların həllinə dəstək verməlidir
- VCT üzvləri beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan dövlətinin maraqlarını təmsil etməlidir
- VCT-lər şəffaflığı və hesabatlılığı, xüsusilə regional idarəetmədə, ictimai nəzarətin həyata keçirilməsini, konkret sahələrdə islahatlar üçün etimad mühitinin yaradılması üçün qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsini və Azərbaycana gətirilməsini təmin etməlidir.

QHT-lər/VCT-lər hökumətdən müxtəlif dəstək, əməkdaşlıq və birgə fəaliyyət formalarını gözləyirlər. VCT-lər əlverişli hüquqi mühitin yaradılmasını, daha çox etimad və daha çox iştirak gözləyir.

“Vətəndaş cəmiyyətinin hökumətdən gözləntiləri ondan ibarətdir ki, hökumət qanunvericiliyi yumşaltsın, donorların və beynəlxalq təşkilatların ölkəyə girişini asanlaşdırsın və vəsait ayırsın.

“QHT-lərin gözləntisi dövlətin QHT-lərə güvənməsi, onlarla əməkdaşlıq etməsi, onların rəy və təkliflərinin nəzərə alınmasıdır”.

“VCT gözləyir ki, dövlət bizi tərəfdaş kimi qəbul etsin, bizim üçün qanunu dəyişsin ki, normal işləyə bilək. Onlar bir iş görsələr, biz dövlətin inkişafı üçün daha çox işlər görərik. VCT-lər dövlətin düşməni deyil. İstəyirik ki, ölkəmiz inkişaf etsin”.

VCT-lərin islahatlarla məşğul olması üçün müəyyən məsələlərdə bir-biri ilə əməkdaşlıq etməli və problemin həlli üçün birlikdə müraciət etməlidirlər.

“Bir çox hallarda VCT-lərin islahatlara sadıqlılığının səmərəsiz olmasının səbəblərindən biri QHT-lərimizin konkret problemin həlli üçün fərdi qaydada müraciət etməsidir. Hər kəs öz adının çəkilməsini istəyir. Ancaq nların təsiri olmur. Milli Məclisdən də bizə dedilər ki, niyə bu qədər ayrı-ayrı məktublar yazırsınız? Birləşib bir məktub yazın. Hamısına cavab verilməlidir. Bir araya gəlib məktub yazsanız, daha effektiv olar”.

Zaman keçir və o məsələlərə nə QHT-lər cəlb edilir, nədəki prezidentin tapşırığı düzgün yerinə yetirilir. Məsələn, insan alveri ilə mübarizə haqqında qanun qəbul olunduqda orada bir sıra insan alveri qurbanlarının müdafiəsi ilə bağlı QHT olaraq təşəbbüsü almışdım. Özüm qurumlara gedirdim, danışurdum. Mexanizm yaxşı iş düşdü. Mən başladım, sonra QHT-lər gəldi. Bəzi qanunlar var ki, heç bilinmir nə vaxt qəbul olunur. Sosial Müdafiə nazirliyinin yaxşı bir praktikasını var ki, sosial şəbəkədə hər bir şeyi paylaşır. Bizim elektron poçta yeniliklər gəlməlidir. Mexanizm qanun əlinin altında olduqda iş düşür. Və həmin qanuna əsasən sən fəaliyyət göstərirsən. Belə formada həyata keçirəndə fəaliyyət planları da işlək olur. Qanunun monitorinqi aparılmalıdır. Məişət zorakılığı haqqında qanunun qəbul edilməsindən 16 il keçib, amma heç kim onu monitorinq eləmir. Bunun üçün QHT-lərə sifarişlər olmalı idi.

8. Özəl sektorla əlaqələr

QHT-lər/VCT-lər özəl sektorla müəyyən tərəfdaşlıq və əlaqələr inkişaf etdirə bilmişlər. Ölkədə fəaliyyət göstərən bəzi özəl qurumlar QHT-lərlə birgə layihələr həyata keçirir. Respondentlərin fikrincə, hazırda QHT-dövlət-özəl qurumlar arasında əlaqələrin inkişafı istiqamətində tədbirlər davam etdirilir. Lakin bu əməkdaşlığın səviyyəsi yetərli deyil və maliyyələşdirmə də səmərəsizdir. Bir çox hallarda müəyyən şirkətlər, kommərsiya təşkilatları hər hansı bayram ərəfəsində xeyriyyə məqsədi ilə fəaliyyət göstərirlər. Bir çox hallarda müəyyən şirkətlər, kommərsiya təşkilatları hər hansı bayram ərəfəsində xeyriyyə

məqsədi ilə fəaliyyət göstərilir. Onlar qeyd edirlər ki, korporativ sosial məsuliyyət çərçivəsində müəyyən tədbirlər həyata keçiriblər.

“Bir çox biznes qurumları başlayıblar QHT-lərlə əməkdaşlıq etməyə. Bu sahədə əməkdaşlıqlar gedir, amma daha çox sosial, təhsilyönümlü layihələrdə. Və bilirsiniz ki, biznesin siyasi proseslərdə, siyasətin formalaşmasında da yeri böyükdür. Amma onları biz daha çox soft sahələrdə görürük ki, onlar belə bir əməkdaşlıqlar uğurlu nəticəsini verib. Azdır amma var.

“Özəl sektor təşviq edilməlidir. Məsələn, özəl sektor Türkiyədə QHT layihəsində iştirak etdikdə, layihə tamamlanana qədər özəl sektor müəyyən vergilərdən azad edilir. Bizdə bu yoxdur. Burada əməkdaşlıq şəxsi münasibətlər prosesinə əsaslanır”.

“Bu mədəniyyət zəifləmədən yox idi və grant imkanları məhdudlaşandan sonra da bu əhəmiyyətin yaranması bir qədər çətinləşdi. Ona görə ki, QHT sektoruna ölkədə bütövlükdə etibarsızlıq mövcud idi. Hələ də mövcud olmaqdadır. Ona görə də hətta özəl sektorda korporativ mədəniyyət formalaşsa ki, QHT-lərlə əməkdaşlıq etsinlər, sosial məsuliyyətdən doğan projeləri maliyyələşdirsən, məhz QHT-nin dövlətlə arasının sərini vəziyyətində özəl sektor da QHT-ləri dəstəkləməyə ehtiyat elədi. Ona görə başlanğıc üçün zəif olan münasibətlər bu dövrdə inkişaf edə bilmədi, əksinə gerilədi. Özəl sektor ehtiyat etdi ki, QHT-lə yaxınlaşsa dövlətlə münasibətləri korlana bilər.”.

9. Prioritet ehtiyaclar və problemlər

QHT/VCT-lərin öz fəaliyyətlərində üzləşdiyi yuxarıda göstərilən problem və məsələlərlə yanaşı, COVID-19, İkinci Qarabağ Müharibəsi və Ukraynadakı müharibə də son vaxtlar QHT/VCT-lərin fəaliyyətinə təsir göstərmişdir. Bu təzyiqlər təşkilatların öz fəaliyyət sahələrindən və proqramlarından kənara çıxmasına və daha çox cari hadisələrə diqqət yetirməsinə səbəb olub. QHT-lərin beynəlxalq və milli tədbirlərdə və konkret mövzularda iştirak dairəsi daralmışdır. QHT-lərin fəaliyyəti COVID-19 pandemiyası və karantin dövründə, xüsusən girişin məhdudlaşdırıldığı bölgələrdə məhdudlaşdırılıb. Bu məhdudlaşdırma nəticəsində bir çox VCT layihələrini həyata keçirməkdə və benefisiarları ilə əlaqə saxlamaqda çətinliklərlə üzləşdi. Bundan əlavə, hökumətin COVID-19 cavab tədbirləri QHT/VCT sektorunun maraqlarını əhatə etməyib.

Digər tərəfdən, bəzi müsbət təsirlər əldə edildi, yəni təşkilatlar əvvəllər istifadə etmədikləri onlayn görüşlər üçün yeni platforma və proqramlardan istifadə etməyə başladılar. Müharibə zamanı bir çox QHT/VCT fəal idi və müharibə QHT-ləri milli maraqlar ətrafında birləşdirdi. Təşkilatlar mesajlarını yerli və beynəlxalq səviyyədə çatdırmalı idilər. Bu fəaliyyətlər, eləcə də pandemiya və İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı həssas qruplar üçün təşkilatlara verilən dəstək sayəsində QHT/VCT-lərin ictimai imici yaxşılaşıb.

“Yeni texnologiyalar bizə kömək edir. QHT-lər üçün çox böyük imkanlar yaradır. Müharibə müəyyən qədər təsir edir, lakin QHT-lər özünə xas formada fəaliyyət göstərirdi. Lakin ən böyük neqativ təsir COVID oldu. Qapanmalar, karantin rejimi. QHT-lər həddindən artıq məhdud şəraitdə işləməyə çalışırlar, çünki karantin rejimləri çox hüquqi prosedurlar tələb edir. QHT-lərin bəzilərində davamlı əmək haqqları olmur. Həmin hüquqi prosedurlardan keçmək üçün QHT-lər çox əlverişsiz mühitdə qalırlar.

“Çünki QHT-lər icmalarla, vətəndaş cəmiyyətləri ilə birgə işlədiyi üçün və bildiyiniz kimi həm krizis situasiyalarında (COVID, müharibə) az təminatlı təbəqə birbaşa olaraq təsirlənir və bunlarla iş zamanı QHT-lərin də işi çoxalır, çoxlu problem üzə çıxır. Amma eyni zamanda da əllərində resurs olmadığı halda bir çox problemləri həll etməkdə çətinlik çəkirlər. Resurs təkə malyyədən söhbət getmir, məhdudiyyətlər, çıxışlar da bir çox problemlər yaradır”.

“Qarabağ müharibəsində qalib gələndən sonra Azərbaycana qarşı mənfi münasibət yarandı və bəzi donorlar Azərbaycana maliyyəni azaldılar”.

“Ukraynadakı müharibə qrantların ayrılmasına təsir göstərmiş, çünki donor təşkilatlardan Ukraynaya çoxlu qrantlar axır”.

“Müharibə cəbhədəki layihələri təxirə salmışdı. Bu müddət ərzində bir layihəmiz də var idi ki, onu 2 ay təxirə salmalı olduq”.

“QHT-lər tamamilən siyahıda olmadılar qapanmalar olanda, icazə verilmiş peşələr arasında. Hətta hüquq müdafiəsiylə bağlı təşkilatlar icazələr siyahısına düşmədilər. Bu da onların həssas qruplara çatımlılığını azaltmışdı”.

“Faktiki olaraq QHT-lər üçün şərait yaradılmamışdı və QHT rəhbərləri də daxil olmaqla evdən işləməyə məcbur oldular. Bu QHT işinin xarakterinə zidd olan bir formatdır. Çünki ictimaiyyətçi ictimaiyyətlə ünsiyyətdə olmalıdır, bizim də ictimaiyyətlə ünsiyyətimiz 0-a endi. Ələxsus da müharibə dövründə 2 ay internetimiz olmadığından bütövlükdə bir qopma oldu”.

“Müharibə bütün gündəmi dəyişdi və əhali ilə işləməkdənsə, dövlətə informasiya dəstəyi verməyə yönəlmiş addımlar oldu”.

QHT/VCT-lərdə təşkilati və peşəkar təlim üçün prioritet ehtiyaclar arasında respondentlər aşağıdakıları müəyyən ediblər: müvafiq beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, layihənin idarə edilməsi, PR, monitoring və qiymətləndirmə ilə bağlı kadrların bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyanın tətbiqi, təşkilati strateji proqramların hazırlanması, beynəlxalq təbliğat bacarıqları, maliyyələşdirmə proqramları və fəndreyzing üçün müraciət bacarıqları, texniki bacarıqların əldə edilməsi və dünyada baş verən yeniliklərdən daim xəbərdar olma.

“Bir çox təşkilatlar heç fərqi deyil ki, nə dərəcədə təşkilat strukturuna malik deyillər və ümumiyyətlə təşkilatın idarəetmə prinsiplərindən uzaqdırlar. Nəinki bu yoxdur, heç bunu dərk etmirlər. Ona görə biz ciddi bir şümləmə işi aparıb, təzədən təşkilatları qurmağa yönəlik addımlar atmalıyıq. Qanunvericilik dəyişəndən sonra güman edirəm ki, ictimai sektora maraq artacaq. Artandan sonra həqiqi bir QHT yanaşmasıyla bilik və bacarıqları artırma layihəsinə ehtiyac olacaqdır ki, onun da birini məhz QHT məktəbinin yaradılmasını bizim koalisiyamız planlayıb. Yaxın bir neçə ay ərzində işə başlayacağıq”.

Müsahibələrin sonunda respondentlər VCT/QHT-lərin fəaliyyətinin və idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi üçün aşağıdakı tövsiyələr/təkliflər irəli sürmüşlər:

- Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması, o cümlədən QHT-lərin qeydiyyatının və qrantların qeydiyyatının sadələşdirilməsi
- Yerli və beynəlxalq donora çıxışın təmin edilməsi
- Yeni platformalarda və koalisiyalarda fəaliyyətin gücləndirilməsi

- QHT-lərin ictimaiyyətlə əlaqələr, vəkillik, media savadlılığı, rəqəmsal savadlılıq, layihə və təşkilati idarəetmə, vəsaitlərin toplanması sahələrində bilik və bacarıqların artırılması
- QHT-lər, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın qurulması və daha geniş ictimai nəzarətin təşviq edilməsi
- Davamlı və institusional proqramların həyata keçirilməsi üçün maliyyə imkanlarının yaradılması
- VCT sektoruna daha az dövlət müdaxiləsi, əsassız maneələrin və məhdudiyətlərin aradan qaldırılması
- QHT-lərin dövlət və cəmiyyət qarşısında şəffaflığının və hesabatlılığının təmin edilməsi
- Hökumət və QHT-lər arasında qarşılıqlı əlaqənin gücləndirilməsi
- Hökumət qərarlarında, qanunların müzakirəsində və dövlət proqramlarının həyata keçirilməsində QHT/VCT-lərin iştirakının təşkil edilməsi və təmin edilməsi
- QHT mərkəzinin açılması/təşkil edilməsi
- QHT-lərin regionlarda fəaliyyət göstərməsi üçün imkanların yaradılması
- QHT-lərin formalarının qanunvericiliklə aydınlaşdırılması üçün, yəni xeyriyyə cəmiyyətləri, QHT-lər, qeyri-kommersiya təşkilatları bir-birindən ayrılmalı və qanunvericilikdə hər bir təşkilat formasına ayrıca hüquqi yanaşma tətbiq edilməlidir.
- Təşkilatların insan resursları bazasının, idarəetmə strukturunun və idarəetmə standartlarının inkişafı və gücləndirilməsi
- QHT sektorunun bərpasına yönəlmiş proqramın başlanması
- Maliyyə diversifikasiyasını təmin etmək üçün, yəni QHT-lərin maliyyə mənbələri şaxələndirilməli, vəsaitlərin toplanması sadələşdirilməli və QHT-lərə sosial biznesə başlamaq üçün güzəştli kreditlər verilməlidir.
- Sosial sahibkarlıq haqqında qanun və ya sosial sahibkarlıq üzrə milli strategiyanın qəbul edilməsi
- QHT-lərin özəl sektor tərəfindən maliyyələşdirilməsi üçün stimulların nəzərdən keçirilməsi
- Könüllülərin iş qəbulu qanunlarının sadələşdirilməsi
- VCT-lərin inkişafı üçün yeni hökumət proqramının qəbul edilməsi və institusional dəstəyin göstərilməsi.

8. Nəticələr və tövsiyələr

Xülasə

Hesabat vətəndaş cəmiyyətinin kontekstini, çağırışlarını və ehtiyaclarını qiymətləndirir və təşkilatların tələbatları və təlim prioritetləri üçün ümumi çərçivə təqdim edir.

Qiymətləndirmə nəticəsində müəyyən edilib ki, əksər təşkilatlarda ictimaiyyətlə əlaqələr, ünsiyyət bacarıqları və planlar yoxdur. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə bütün məqsədlər (PR) hər hansı bir QHT-lərin dayanıqlılığı və fəaliyyəti üçün vacibdir. QHT-lər/VCT-lər görünür, etibarlılıq, hesabatlılıq və inkişafı qorumaq üçün öz məqsədlərini bildirməlidirlər. Yaxşı ictimaiyyətlə əlaqələr QHT-lərə nəinki pul almağa kömək edir, həm də müxtəlif maraqlı tərəflər arasında etimad yaratmağa və səmərəli ünsiyyət qurmağa kömək edir. Təşkilatlar üçün kommunikasiya planı və brendinq siyasəti hazırlamaq və həyata keçirmək vacibdir. Odur ki, tövsiyələrdən biri də QHT-lərin təbliğat və ünsiyyət bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi və kommunikasiya planlarının hazırlanmasında onlara istiqamət verilməsidir. Kommunikasiya planı QHT-lərə müəyyən məqsədlər - adətən təşkilatın missiya və vəzifələri ətrafında kommunikasiya və təbliğat söylərini yönəltməyə, habelə QHT-lərə işini ictimaiyyətin və donorların gözündə effektiv şəkildə

təşviq etməyə kömək edir. Bundan əlavə, PR strategiyaları könüllüləri motivasiya etməyə və onları təşkilati işlərə cəlb etməyə kömək edir.

PR və kommunikasiya prioritetləri QHT/VCT-lərin vəkillik və lobbiçilik ehtiyacları və fəaliyyətləri ilə qarşılıqlı əlaqədədir. Vəkillik və lobbiçilik QHT-lərə onların adından dövlət və özəl sektora təsir imkanlarını artırmağa kömək edir. İctimaiyyətlə əlaqələr, ünsiyyət və vəkillik bacarıqlarını təkmilləşdirməklə yanaşı, maliyyə vəsaitlərinin toplanması və təkliflərin yazılması uzunmüddətli təşkilati davamlılıq üçün vacib bacarıqlardır. Buna görə də, təşkilatların potensialının artırılması proqramı çərçivəsində effektiv vəsaitlərin toplanması potensialını artırmağa tövsiyə olunur.

Qiymətləndirmələrdən əldə edilən fikirlərə əsaslanaraq, təşkilatlarda monitoring və qiymətləndirmə (MQ) sistemi əlavə təkmilləşdirmələr və potensialın gücləndirilməsini tələb edir. MQ təşkilatın layihə və ya proqramın qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olub-olmadığını qiymətləndirməsi və digər maraqlı tərəflərin təşkilatın effektivliyini və hesabatlılığını görmək üçün vacibdir. Buna görə də, təşkilatların MQ imkanlarını təkmilləşdirməsi və güclü MQ planı hazırlaması vacibdir. Təşkilati inkişaf təşkilatların öz potensialını inkişaf etdirməyə, strategiyaların, strukturların və proseslərin inkişaf etdirilməsi, təkmilləşdirilməsi və gücləndirilməsi yolu ilə dəyişməyə və daha çox səmərəliliyə nail olmağa kömək edən mühüm bir prosesdir.³¹ QHT-lərin təşkilati imkanlarına hüquqi məhdudiyyətlər, maliyyə məhdudiyyətləri, pandemiyalar və son müharibələr də mənfi təsir göstərmişdir. QHT/VCT-lərin benefisiarlarına xidmətlərin səmərəli şəkildə təqdim edilməsi üçün kifayət qədər peşəkar işçi heyəti, ofisləri, avadanlıqları və bacarıqları yoxdur. QHT/VCT-lərin təşkilati inkişafı strateji planlaşdırma, proqramların idarə edilməsi, insan və maliyyə resursları, idarəetmə, xarici əlaqələr və s. daxil olmaqla, təşkilatın bir neçə əsas funksional sistemlərinə yönəlmiş potensialın gücləndirilməsi üzrə təlimin spektrini tələb edir. Hər bir QHT-nin potensial səviyyəsi fərqli ola bilər. Sistemdən sistemə, buna görə də potensialın yaradılması və inkişaf planı təşkilatın potensial profilini və ehtiyaclarını nəzərə almalıdır. Bütün diqqət və fəaliyyətlər regional VCT-lərə ayrılmalıdır.

Nəhayət, QHT-lərin effektiv inkişafı və fəaliyyəti üçün hökumət və vətəndaş cəmiyyəti sektoru arasında dialoqu yaxşılaşdırmaq, bu maraqlı tərəflər arasında ümumi maraqları tapmaq, QHT-lərin səsələrini və fikirlərini eşitmək, həmçinin təşkilatların və qrantların qeydiyyatı prosedurlarını asanlaşdırmaq vacibdir.

³¹ <https://www.aihr.com/blog/organizational-development/#:~:text=is%20organizational%20development%3F-,A%20definition,strategies%2C%20structures%2C%20and%20processes.>

Əlavə 1: Xəritələmə üzrə Sorğu/vasitələr

Xəritələmənin Qiymətləndirilməsi

1. Tamamlanma tarixi _____

2. Təşkilatın adı _____

2a. Təşkilatın ingiliscə adı _____

3. Təsis tarixi, ay, il _____

4. Hüquqi status (zəhmət olmasa bir variant seçin)

1. QHT-lər/VCT-lər
2. BQHT
3. Birlik
4. Fond
5. Akademiya (Tədqiqat İnstitutu, Universitet)
6. Dini təşkilat
7. Digər (zəhmət olmasa qeyd edin) _____

5. Əlaqə məlumatı

1. Hüquqi ünvan _____
2. Telefon/ Faks _____
3. E-poçt _____
4. Veb sayt və sosial media hesabı _____
5. Əlaqədar şəxs _____

6. Təqdim olunan xidmətlərin növləri (zəhmət olmasa, bütün müvafiq olanları qeyd edin)

1. Maliyyə xidmətləri və/yaxud yardım mallarının təqdim edilməsi
2. Hüquq xidmətləri
3. Təhsil xidmətləri (*təlimlər, dərscənkənar fəaliyyətlər*)
4. Səhiyyə xidmətləri (*tibbi məsləhətlər, tibbi ləvazimatlar, reabilitasiya xidmətləri*)
5. Sosial və psixososial xidmətlər (*fərdi/grup/ailə məsləhəti/valideyn təhsili*)
6. İnküvizivlik və iştirak yönümlü xidmətlər (*mədəniyyət və/və ya idman fəaliyyətləri*)
7. Gənclərin iştirakı və inkişafı
8. Peşə təhsili və sahibkarlıq
9. Maarifləndirmə, ünsiyyət və sosial davranış dəyişikliyi
10. Sosial innovasiya
11. Gender və qadınların səlahiyyətləndirilməsi
12. Ətraf mühitin mühafizəsi və iqlim dəyişikliyi
13. Texniki məsləhət (tədqiqat, araşdırma, potensialın artırılması, monitoring və qiymətləndirmə və s.)
14. Digər (zəhmət olmasa qeyd edin) _____

7. Təşkilatın məqsəd/vəzifəsi

8. Benefisiarlar/hədəf qrupları (zəhmət olmasa, bütün müvafiq bəndləri qeyd edin)

1. Uşaqlar
2. Ailələr
3. Gənclər/yeniyetmələr
4. Qadınlar
5. Fiziki qüsurlu insanlar/uşaqlar
6. Psixi sağlamlıq problemləri olan insanlar/uşaqlar
7. Qanuni pozan şəxslər və ya qanunu pozma riski olan uşaqlar/gənclər
8. Narkotik, alkoqol və ya kimyəvi maddələrə aludə olan insanlar (gənclər də daxil olmaqla)
9. Zorakılıq, məişət zorakılığı, insan alveri və ya digər əlaqəli məsələlər qurbanları
10. Qaçqınlar və ya məcburi köçkün ailələrinin uşaqları
11. Azlıqlar
12. İşsizlər (o cümlədən gənclər) və ya işaxtaran şəxslər
13. Digər (zəhmət olmasa qeyd edin) _____

9. Coğrafi əhatə (zəhmət olmasa, bütün uyğun variantları qeyd edin)

1. Bütün ölkə
2. Bakı şəhəri
3. Abşeron-Xızı
4. Dağlıq Şirvan
5. Gəncə-Daşkəsən
6. Qarabağ
7. Qazax-Tovuz
8. Quba-Xaçmaz
9. Lənkaran-Astara
10. Mərkəzi Aran
11. Mil-Muğan
12. Şəki-Zaqatala
13. Şərqi Zəngəzur
14. Şirvan-Salyan
15. Naxçıvan
16. Xüsusi icma/lar və ya rayonlar

10. Hazırda təşkilat daxilində işçilərin sayı (zəhmət olmasa bütün sualları doldurun)

1. İşçilərin ümumi sayı _____
2. Kişi heyətin sayı _____
3. Qadın heyətin sayı _____
4. Rəhbər heyətin sayı _____
5. Ekspertlərin/mütəxəssislərin sayı _____
6. Psixoloqların, sosial işçilərin, varsa, icma səfərbərçilərinin sayı _____
7. Digər inzibati və ya dəstək heyətin sayı _____

12. Təşkilatınızın əsas donor(lar)ı/tərəfdaş(lar)ı (bütün müvafiq olanları qeyd edin)

1. Tamamilə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilmiş
2. Dövlət tərəfindən birgə maliyyələşdirilmiş
3. Dini qurumlar (zəhmət olmasa qeyd edin) _____
4. Digər milli donorlar (zəhmət olmasa qeyd edin) _____
5. Beynəlxalq donorlar (zəhmət olmasa qeyd edin) _____
6. Fərdi donorlar (mümkünsə, ilk üç donoru göstərin) _____
7. Digər (zəhmət olmasa qeyd edin) _____

13. Daha effektiv hədəf xidmətləri təmin etmək üçün təşkilatınızın üç əsas təlim/bacarıq inkişafı ehtiyacları hansılardır?

1. İnsan hüquqları və uşaq hüquqları (gender daxil olmaqla)
2. Sosial rifahın prinsipləri/İnsan hüquqlarına əsaslanan proqramlaşdırma yanaşması
3. Təşkilati inkişaf
4. Layihənin idarə edilməsi (planlaşdırma, büdcələşdirmə, monitorinq və qiymətləndirmə, təklif və donor hesabatının yazılması)
5. İctimaiyyətlə əlaqələr və xarici kommunikasiya
6. Vəkillik və lobbiçilik
7. Sosial davranış dəyişikliyi üçün icmanın iştirakı və ünsiyyəti
8. Komandanın qurulması və kadrların inkişafı
9. Maliyyə menecmenti
10. Bilik və məlumatların idarə edilməsi
11. Digər (zəhmət olmasa qeyd edin) _____

14. Təşkilatınız ölkədə və ya xaricdə hansı peşəkar qrupların, birliklərin və ya assosiasiyaların üzvüdür?

1. Bəli, hansı peşəkar qrup/ birlik _____
2. Xeyr

15. Təşkilatınızın fəaliyyətini və əməliyyatlarını yaxşılaşdırmaq üçün hansı tövsiyələriniz/təklifləriniz var?

Əlavə 2: Potensial və ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsi

VCT/ QHTlərin Bacarıq və Ehtiyaclarının Qiymətləndirilməsi Sorğusu

1. Təşkilatın adı: _____
2. Respondentin tam adı və vəzifəsi: _____
3. Əlaqə məlumatları (telefon, e-poçt, internet səhifəsi): _____

4. Yer (ünvan, şəhər) _____
 5. Qeydiyyatdan keçdiyi tarix _____
 6. Təşkilatın hüquqi statusu (İctimai birlik, Milli və ya Xarici QHT-nin filialı, Koalisiya, Fond, digər (müəyyənləşdir) _____
 7. Təşkilatınız hansı yerli və ya beynəlxalq QHT şəbəkələrində təmsil olunur? _____
-
1. Ölkədə VCT/QHT-lərin ümumi təcrübəsi hansı səviyyədədir? Sektor nisbətən yenidir, yoxsa vətəndaş cəmiyyətinin daha çox tarixi var?
 2. Vətəndaş cəmiyyəti sektoru nə vaxtdan mövcuddur? Vətəndaş cəmiyyətinə ictimai münasibət necədir? Zamanla bu münasibət yaxşılaşıb və ya pisləşib?
 3. VCT/QHT-lərin qeydiyyatı məcburidirmi? Qeyri-rəsmi birliklərə/təşkilatlara icazə verilirmi?
 4. VCT/QHT-lər qeydiyyatdan əvvəl fəaliyyət göstərdiklərinə görə cərimələnirmi?
 5. Qeydiyyatdan keçmək üçün rüsum alınır? İlk kapitallaşdırma tələbləri varmı?
 6. Qeydiyyatı təsdiqləmək və ya imtina etmək üçün vaxt məhdudluğu varmı? İmtina olduğu təqdirdə apellyasiyaya müraciət prosesi varmı?
 7. Qanunlar və qaydalar bütün VCT-lərə bərabər şəkildə tətbiq olunurmu, yoxsa bəzi VCT növləri (məsələn, insan hüquqları təşkilatları və ya müdafiə qrupları) daha sərt və ya fərqli davranışa məruz qalır?
 8. VCT/QHT-lər alış zamanı ƏDV və ya satış vergisindən azaddırmi? İlanələrdən vergi tutulurmu?
 9. VCT/QHT-lərin maliyyə idarəetmə planları nə dərəcədə mövcuddur? VCT-lər müdaxilələr üçün ümumi plan və büdcə ayırırmi?
 10. Əksər VCT/QHT-lərin missiya bəyanatları varmı? Onlar müntəzəm olaraq illik və ya daha uzunmüddətli iş planları hazırlayırlarmı?
 11. VCT-lər strateji planlar hazırlamaq və həyata keçirmək iqtidarındadırlarmı? Strateji planlaşdırma zamanı üzvlər nə qədər iştirakı edir?
 12. İnsan resursları yaxşı idarə olunurmu? VCT/QHT-lər daimi, ödənişli işçi heyəti saxlaya bilirmi?
 13. VCT-lərin/QHT-lərin müqavilələr, vəzifə təlimatları və kadr siyasəti daxil olmaqla işçilər üçün adekvat insan resursları təcrübələri varmı?
 14. VCT/QHT-lərin ümumiyyətlə monitoring, qiymətləndirmə və öyrənmə planları varmı?
 15. Ölkədə VCT/QHT-lərin təxmini fəaliyyətdə olduğu müddət nə qədərdir?
 16. VCT/QHT-lər yalnız paytaxtda yerləşir, yoxsa onların regional və ya milli əhatə dairəsi daha genişdir?
 17. VCT-lər/QHT-lər təşkilati idarəetmə ilə bağlı ən mühüm çətinlikləri nə hesab edirlər?
 18. Sektor necə maliyyələşdirilir?
 19. Beynəlxalq iştirakçılar (donorlar, beynəlxalq təşkilatlar, beynəlxalq VCT-lər) sektora nə dərəcədə töhfə veriblər?
 20. VCT/QHT-lər donor maliyyəsini ala bilibmi? Əgər belədirsə, bu, kiçik qrupla məhdudlaşmış, yoxsa donor maliyyəsi daha geniş yayılıb?
 21. Yerli VCT/QHT-lərin xaricdən maliyyə almasına məhdudluqlar varmı?
 22. Beynəlxalq VCT/QHT-lərin qeydiyyatdan keçməsinə və fəaliyyət göstərməsinə icazə verilirmi?
 23. Hökumət VCT-ləri/QHT-ləri maliyyələşdirirmi? VCT-lər müxtəlif maliyyə mənbələrini, o cümlədən yerli mənbələri cəlb edə biliblərmi?

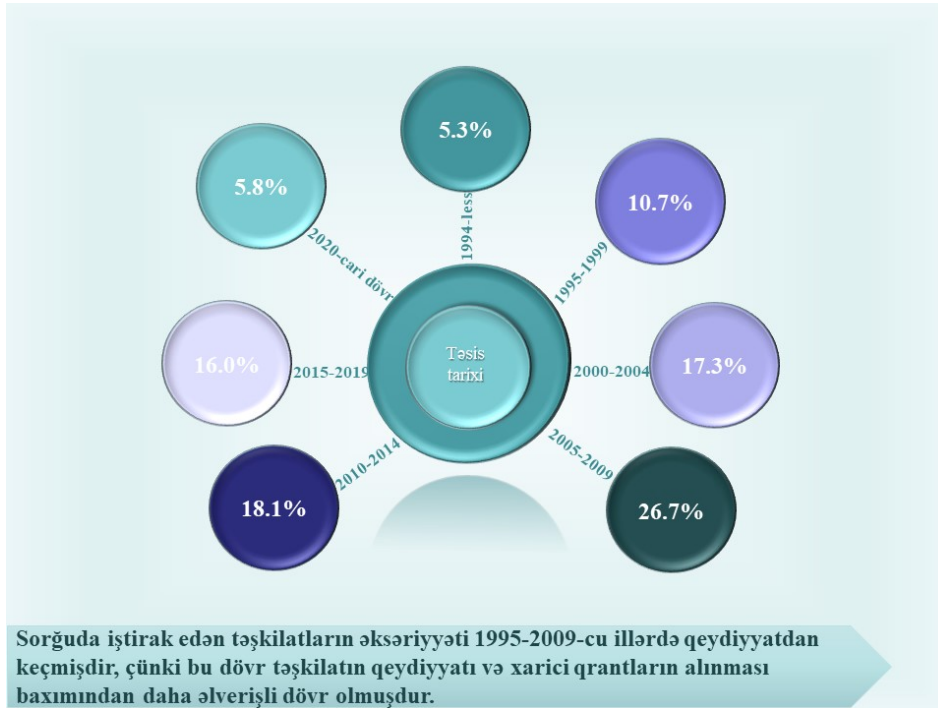
24. VCT-lərin məlumat, təlim, texniki yardım və ya digər dəstək üçün müraciət edə biləcəyi VCT/QHT resurs mərkəzləri, innovasiya mərkəzləri, qeyri-kommersiya assosiasiyaları və ya koalisiyalar varmı? Əgər belədirsə, bu cür resurslara hörmətlə yanaşılır və ədalətli və bərabərhüquqlu hesab olunurlar, yoxsa onlar yalnız xüsusi üstünlük verilən təşkilatlara xidmət edir?
25. Əsas qeyri-kommersiya assosiasiyaları təşkilatları və ya koalisiyaları hansılardır? Onlar effektivdirmi? Nümayəndəsi?
26. Onlar hansı məsələləri əhatə edir? Onlar müstəqildirlər?
27. VCT/QHT-lər arasında əlaqələrin ümumi xarakteri nədir? Onlar bir-birini dəstəkləyirlər, yoxsa bir-birlərləri ilə rəqabət aparırlar?
28. VCT/QHT-lər sektorun müdafiəsində fəaldırmı? Məsələn, onlar VCT-lərə təsir edən qanun və ya qaydalara dəyişikliklərin tərəfdarı olublarımı? VCT-lər geniş əsaslı təbliğat kampaniyaları keçiribmi? Əgər belədirsə, nəyə təsir edib
29. VCT-lər/QHT-lər rəqəmsal texnologiyalardan nə dərəcədə istifadə edirlər? Texnologiya təşkilatlara nə dərəcədə inteqrasiya olunub?
30. VCT-lər sosial mediadan istifadə edirmi və əgər belədirsə, sosial media strategiyaları varmı? Onların veb saytları, bloqları, sosial media hesabları (məsələn, Twitter, Facebook, Instagram) varmı?
31. VCT/QHT işçiləri kompüterlərdən, ofis proqramlarından, rabitə proqramlarından, məlumatların saxlanması və s. istifadə etmək üçün adekvat texnologiya imkanlarına malikdirmi?
32. Demokratiya yönümlü VCT/QHT-lər geniş əsaslı təbliğat kampaniyaları apara biliblərmi? Vəkillik kampaniyaları uğurlu olubmu?
33. Demokratiya yönümlü VCT-lər media təşkilatları ilə effektiv qarşılıqlı əlaqə qura biliblərmi?
34. VCT/QHT-lər öz potensial benefisiarlarının ehtiyaclarına cavab verən xidmətləri səmərəli şəkildə təmin edə bilirlərmi? Onlar çalışdıqları sektor üçün tələb olunan peşəkar bacarıqlara malikdirlərmi?
35. Vətəndaş cəmiyyəti ilə dövlət arasında münasibətlərin ümumi xarakteri nədən ibarətdir?
36. Siyasi liderlər VCT-lərə/QHT-lərə təhlükə və ya potensial tərəfdaş kimi baxırlar?
37. Hökumət vətəndaşların dövlət qərarlarının qəbulunda iştirakına nə dərəcədə icazə verir və ya təşviq edir? Hökumət rəsmiləri və qurumları icma resursu və ya mütəxəssis və ya etibarlı məlumat mənbəyi kimi VCT/QHT-lərə etibar edirmi?
38. Dialoqda və hökumətin qərar qəbul etmə proseslərində VCT/ictimaiyyətin iştirakını asanlaşdıran formal və ya qeyri-rəsmi mexanizmlər varmı? Hökumətin, VCT-lərin və ictimaiyyətin üzvlərinin daxil olduğu dəyirmi masa müzakirələri təşkil olunurmu? İştirak etmək üçün dəvətlər bütün VCT-lər üçün açıqdır, yoxsa yalnız hökumət siyasətinə dəstək verənlər üçün?
39. Hökumətin vətəndaş cəmiyyətindən gözləntiləri nələrdir?
40. Vətəndaş cəmiyyəti hökumətlə əməkdaşlıqdan nə gözləyir?
41. Qanuni və institusional olaraq VCT-lərin islahatlara cəlb edilməsində maneə olan əsas elementlər hansılardır?
42. VCT-lər/QHT-lər özəl sektorla tərəfdaşlıq və ya əlaqələr inkişaf etdirə biliblərmi? Onlar özəl mənbələrdən maliyyə əldə edə biliblərmi?
43. VCT icmasında güclü liderlər varmı?
44. VCT liderləri ehtiyacları ifadə edə və öz dairələrini təmsil edə bilirlərmi?

45. VCT-lər/QHT-lər bütün sosial-iqtisadi, siyasi, dini, etnik, gender və ya digər qrupların maraqlarını, ehtiyaclarını və qayğılarını effektiv şəkildə təmsil edirmi? Hər hansı qruplar istisna olunur? Əgər belədirsə, niyə?
46. VCT/QHT-lərdə təşkilati öyrənmə və mütəxəssislərin öyrənilməsi üçün prioritet ehtiyaclar hansılardır?
47. Hansı yeni təzyiqlər (məsələn, COVID, müharibə, qaçqınlar, yeni texnologiyalar, demoqrafik keçid, xarici iştirakçıların dövlət təsiri) mövcuddur? Bu təzyiqlər VCT-lərə/QHT-lərə necə təsir edir?
48. VCT/QHT-lərin fəaliyyətini və idarə edilməsini yaxşılaşdırmaq üçün başqa hansı tövsiyələr/təkliflər var?

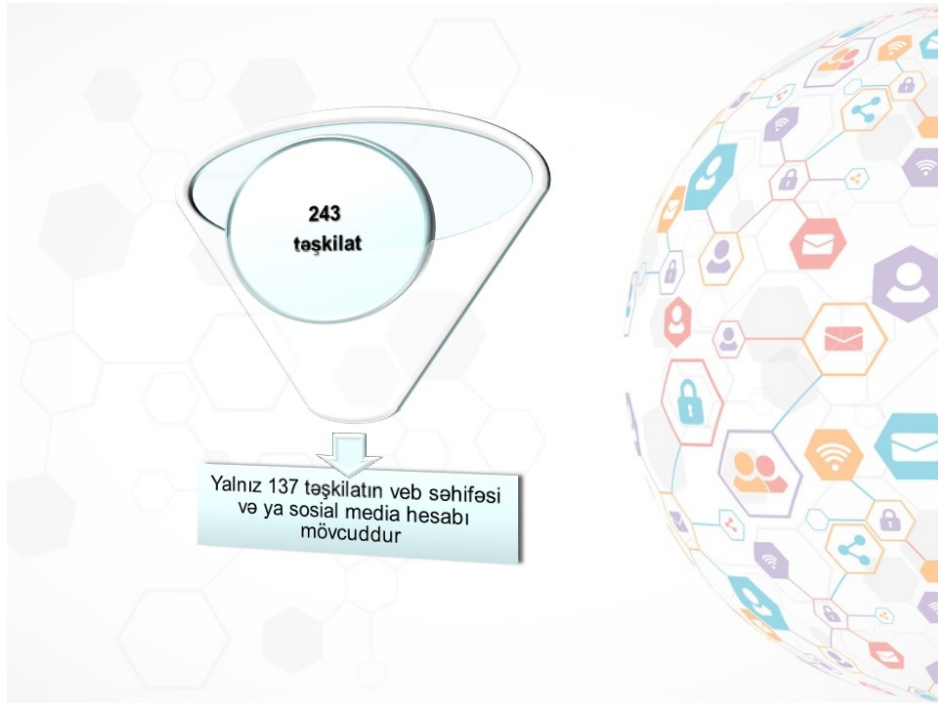
Əlavə 3: Xəritələmə Qiymətləndirilməsinin nəticələri ilə verilənlər bazası

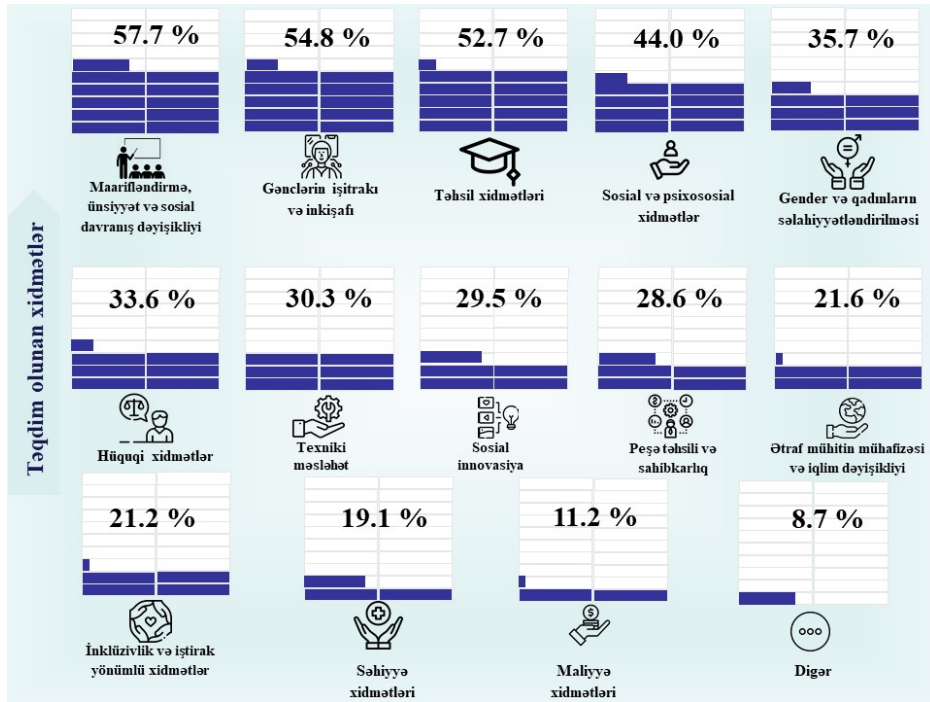
Excel Faylı olaraq ayrıca təqdim olunur

Əlavə 4: İnforqrafika

Xəritələnmə qiymətləndirməsində iştirak edən təşkilatların əksəriyyəti öz hüquqi statuslarını ictimai birlik kimi müəyyən ediblər.

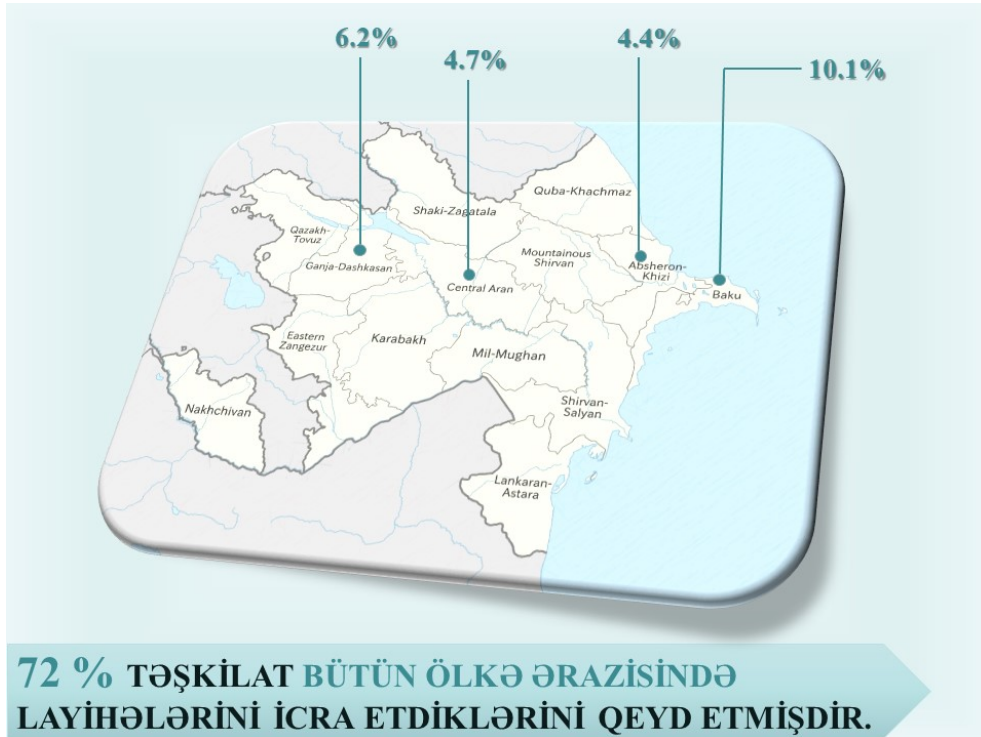
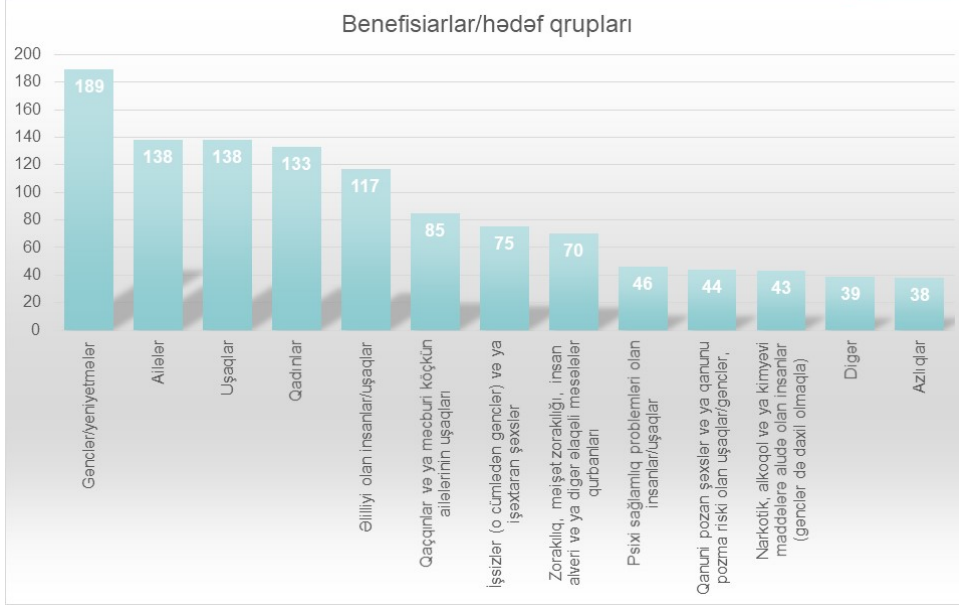

TƏŞKİLATLARIN 99%-i TƏŞKİLATIN MƏQSƏD VƏ VƏZİFƏSİNİ AYDIN ŞƏKİLDƏ GÖSTƏRMİŞDİR.

ՆՅԱՐԿՈՒՄ ԵՐԱՆՈՒՄԻՆ ԵՐԱՐՈՒՄ

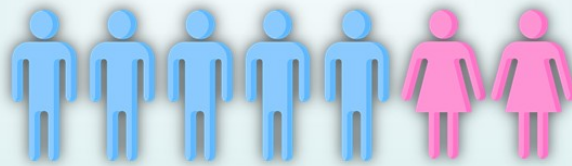
Uşaqlar, ailələr, gənclər/yeniymələr və qadınlar ən çox xidmət göstərilən hədəf qrupları/benefisiarlar arasındadır. 30 təşkilat yalnız bir qrup benefisiarla, 23 təşkilat 2 qrupla, digər 26 təşkilat 3 qrupla, qalan təşkilatlar isə 3-dən çox benefisiar qrupu ilə işləyir.

HƏR BİR TƏŞKİLATDA ORTALAMA 16 İŞÇİ HEYƏTİ VAR

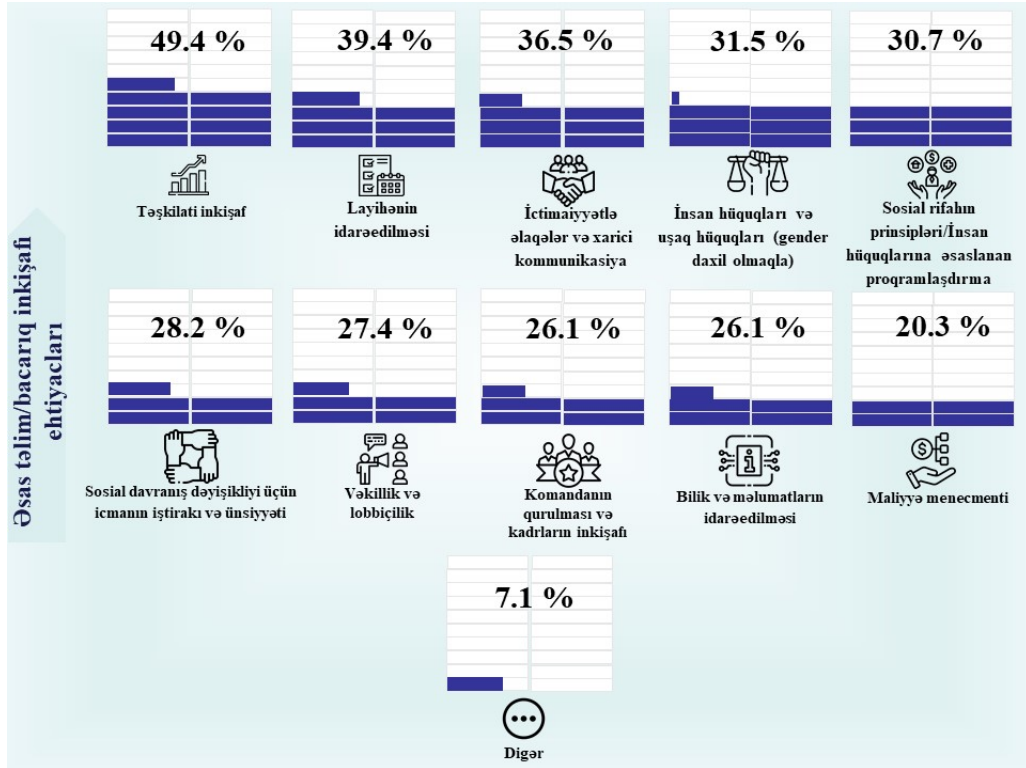
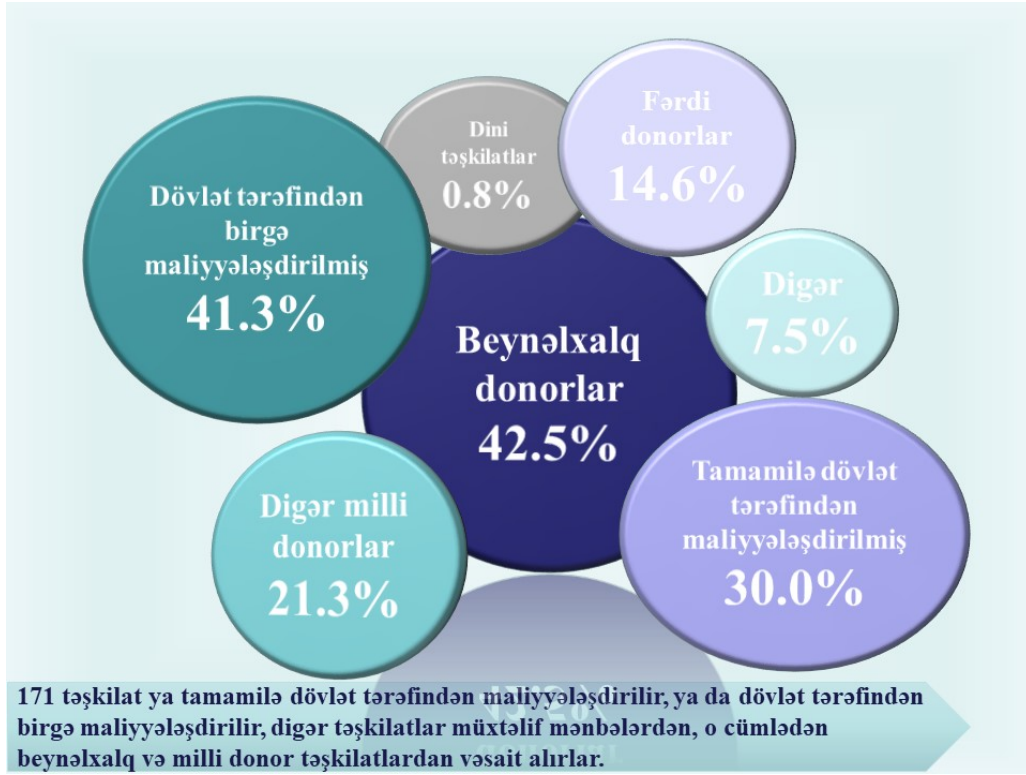

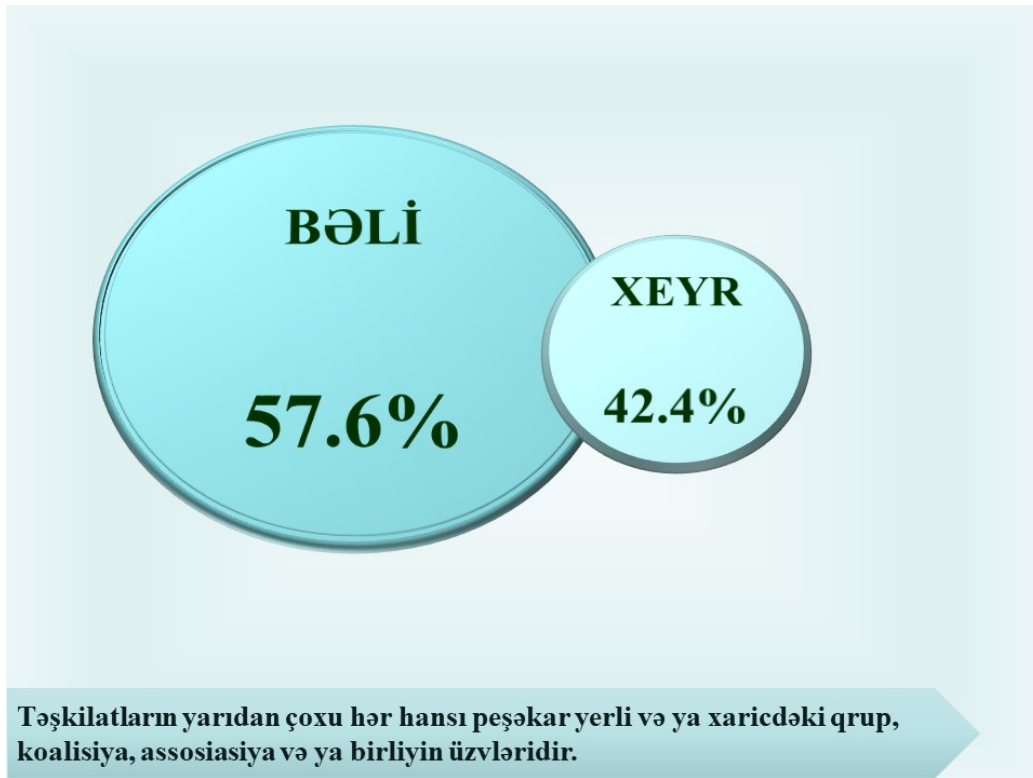
SORĞUDA İŞTİRAK EDƏN TƏŞKİLATLARDA ÜMUMİLİKDƏ 2002 KİŞİ VƏ 1766 QADIN İŞÇİ VAR, BU DA 113 CİNS NİSBƏTİNƏ BƏRABƏRDİR

TƏŞKİLATDA ORTALAMA OLARAQ İDARƏ HEYƏTİNİN ÜZVLƏRİ DƏ DAXİL OLMAQLA 3 RƏHBƏR HEYƏT, 7 MÜTƏXƏSSİS, KÖNÜLLÜLƏRDƏ DAXİL OLMAQLA 8 İNZİBATİ HEYƏT VAR

Əlavə 5: Bacarıq və ehtiyacların qiymətləndirilməsi üçün təşkilatların siyahısı

N	Təşkilatın adı
Qadın QHT-ləri/ VCT-lər	
1	“Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyi
2	Qadın və İnnovasiyalar İctimai Birliyi
3	“Yuva”, “Fem Akt”
Ətraf Mühit üzrə QHT-lər/ VCT-lər	
4	Beeco Təşəbbüs qrupu
İnsan Haqqları üzrə QHT-lər/ VCT-lər	
5	Azərbaycan Hüquq Cəmiyyəti
İqtisadiyyat üzrə QHT-lər/ VCT-lər	
6	İqtisadi təşəbbüslərə yardım ictimai birliyi

Koalisiyalar, Assosiasiyalar	
7	Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyi
8	Şərq Tərəfdaşlığı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumu Milli Platforması
Gənclər QHT-lər/ VCT-lər	
9	Gənc Liderlərin Təhsil-Təlim İctimai Birliyi
Əlillər üçün QHT-lər/ VCT-lər	
10	Azərbaycan Əlil Təşkilatları İttifaqı
11	Əlil Qadınlar Cəmiyyəti
Regional QHT-lər/ VCT-lər	
12	Uluçay Sosial-İqtisadi İnnovasiyalar Mərkəzi
13	Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası
14	Gəncə Regional Qadınlar Mərkəzi
Tədqiqat və inkişaf	
15	"Ümid" Sosial İnkişafa Dəstək İctimai Birliyi
16	Prioritet Sosial-İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi
Sosial QHT-lər/ VCT-lər	
17	Azərbaycan Sosial İş İctimai Birliyi

Əlavə 6: Xəritələmə qiymətləndirilməsi üçün tövsiyələr

Tövsiyələr:

1. QHT-nin ərazilərində görmə məhdudluğu olan şəxslər üçün əlçatan istehsal sahələrinin, peşə və dil kurslarının açılmasına maliyyə dəstəyi göstərmək
2. Layihələşdirmə və idarəetmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi - həm büdcə tərbiyəsi, həm də problem yönümlü layihənin hazırlanması üzrə bacarıqlar; kraudfanding bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi
3. Donorun mövcudluğu və ofis və avadanlıq

4. Vətəndaş cəmiyyətinin xaricdən maliyyələşməsi üzrə dövlət siyasətinin dəyişdirilməsi. QHT-lərin fəaliyyətini tənzimləyən qanunlarda dəyişikliklər edilməlidir
5. İnnovativ təlim, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi
6. Milli maraqlar çərçivəsində əlilliyi olan şəxslərin cəmiyyətə inteqrasiyası üçün yerli və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, təbliği və tətbiqi
7. QHT-lərin fəaliyyət mühitinin normallaşdırılması məqsədilə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi
8. İcarəyə və kommunal xidmətlərdən azad olma. Əlilliyi olan şəxslər üçün əlçatan ofisin təmin edilməsi
9. Təşkilatın filiallarının idarə heyəti üzvlərinin strateji planlaşdırma bacarıqlarının inkişafı
10. "İstehlakçı hüquqlarının əsasları" kitabının yenidən nəşri və vasitəçilik mərkəzinin gücləndirilməsi
11. Peşəkar kadrların cəlb edilməsi, müxtəlif dil biliklərinə malik kadrların hazırlanması, PR işinin təşkili, maliyyə menecerinin cəlb edilməsi
12. Xarici donordardan qrantları icazə verilməlidir. Azərbaycanda Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına qrantların verilməsi proseduru sadələşdirilməlidir. QHT-lər üçün mərkəzi müəssisə ayrılmalıdır.
13. Layihələrin davamlı və keyfiyyətli həyata keçirilməsi üçün ölkəmizdə həm xarici, həm də yerli donor təşkilatların daha da fəal olması arzuolunandır
14. Birgə əməkdaşlıq əlaqələrinin yaradılması, birgə proqramlarda iştirak etmək, əlavə təlimlərin, iclasların təşkili
15. Biznes şirkətlərinin maliyyələşdirmə prosesinə cəlb edilməsi, təşkilatın öz maliyyələşməsini təmin etmək məqsədilə sosial sahibkarlığın həyata keçirilməsi imkanları
16. Şərq Tərəfdaşlığı platformasının daha şəffaf fəaliyyəti
17. Dövlət qurumları ilə əməkdaşlıq yaradılmalıdır
18. Təşkilatın uğurlu fəaliyyəti və dinamikliyinin təmin edilməsi üçün mühüm amillər aşağıdakılardır: xidmət keyfiyyəti, proseslərin düzgün icrası, rəqabət qabiliyyəti, resursların idarə edilməsi və davamlı təkmilləşdirmə, texnoloji inkişaf, gəlirlilik
19. Qrant verən beynəlxalq donor təşkilatların Azərbaycana qaytarılması, qrantların həcmünün artırılması, QHT-lər üçün normal şəraitin yaradılması
20. Brendin tanınması, təşkilati inkişaf
21. Gənc kadrların səmərəli fəaliyyəti üçün təlimlərin keçirilməsi
22. Yeni kadrların hazırlanması məqsədi ilə yerli və beynəlxalq treninqlərin təşkili, regionlarda sosial təhlükəli şəraitdə yaşayan ailələrə xidmət göstərmək üçün sosial-psixoloji reabilitasiya xidmətinin yaradılması, mobil xidmətlərin daha operativ və çevik təşkili üçün nəqliyyat vasitələrinin təmin edilməsi və s.
23. Beynəlxalq layihələrin həyata keçirildiyi mühit dəyişdirilməli, xarici qrantların qeydiyyatı proseduru sadələşdirilməlidir
24. Təşkilatın müntəzəm fəaliyyəti üçün xarici donordardan davamlı istifadəyə icazə vermək. Donor təşkilatlarının monitorinqi və layihənin davamlılığı üçün maliyyənin yenidən bölüşdürülməsi
25. Xarici qrant maliyyələşdirilməsi ilə bağlı prosedurların sadələşdirilməsi, ofis fəaliyyətinin və texniki dəstəyin təkmilləşdirilməsi, bildiriş sisteminin sadələşdirilməsi, regionlarda QHT-lərin fəaliyyəti üçün daha rahat şəraitin yaradılması
26. Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin qeydiyyatına, fəaliyyətinə və maliyyələşdirilməsinə mane olan qanunvericiliyə əsaslı dəyişikliklər edilməli, təşkilatların inkişafı üçün əlverişli şərait

yaradılmalı, xarici donorların iştirakı ilə davamlı maliyyə strategiyası həyata keçirilməli, ölkədən əmək miqrasiyasının qarşısını almaq üçün Azərbaycanda hərtərəfli iş şəraiti və yaşayış imkanları yaradılmalıdır.

27. QHT-lərlə bağlı qanunvericilik bazasının liberallaşdırılması, məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması, dövlət qeydiyyatı, QHT-lərə qarşı cinayət işlərinə xitam verilməsi
28. Maliyyə resurslarının axtarışı ilə bağlı təlimlər, QHT-lərin beynəlxalq təcrübə mübadiləsi, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın gücləndirilməsi
29. Beynəlxalq və yerli əməkdaşlıq, assosiyalarla birləşmək
30. Beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrin qurulması və təşkilatın təbliğatının düzgün təşkili
31. Hazırda təşkilat Azərbaycanda yeganə donor olan Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə layihə çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Xarici donor təşkilatların fəaliyyəti bərpa olunarsa (Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən qrant müqavilələrinə qoyulan məhdudiyyət aradan qaldırıldıqda) təşkilat fəaliyyətini bərpa edəcək.
32. Maarifləndirmə və sosial problemlərin aradan qaldırılmasına kömək etmə
33. Regionlardakı QHT-lərin maliyyə imkanlarını artırmaq üçün beynəlxalq təşkilatlarla davamlı əlaqələrində köməklik göstərmək
34. QHT-lərin idarəedilməsi, maliyyə vəsaitlərinin toplanması, layihələrin yazılması, monitorinqi və qiymətləndirmə təlimlərinin müntəzəm təşkili və iştirakı
35. QHT-lərin fəaliyyət dairəsini daha da artırmaq üçün ofis ehtiyacları və daha çox donorla əlaqə
36. Beynəlxalq donorların fəaliyyətinin bərpası, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın genişləndirilməsi və layihələrin davamlılığının təmin edilməsi
37. Ofis şəraitinin yaxşılaşdırılması
38. Dövlət tərəfindən ictimai təşkilatlara daha çox təşkilati, maliyyə və mütəxəssis dəstəyinin göstərilməsi VCT-nin vəziyyətinin müsbət istiqamətdə dəyişməsinə qismən də olsa müsbət təsir göstərə bilər
39. Təşkilatımızın fəaliyyətini təkmilləşdirmək üçün daimi ofisin olması vacibdir
40. QHT-lərin daimi ofisinin yaradılması - QHT evi modeli
41. Təcrübə mübadiləsi üçün beynəlxalq əlaqələrin yaradılması. Xarici donorların olması
42. Təşkilatın daimi fəaliyyəti üçün ofis lazımdır
43. Yerli əlaqələrdə şəffaflığın və beynəlxalq kommunikasiyada əlçatanlığın artırılması
44. Xarici səfərlərin təşkili, "Təlimçilərin Təlimi" təlimlərinə cəlb olunma. Xarici QHT-in iş təcrübəsi ilə tanış olma
45. Beynəlxalq donora çıxış imkanları asanlaşdırılmalı, yerli təşkilatlarının yaradılmasına dəstək verilməli, dövlət institutları ilə birgə fəaliyyətin yeni sivil formaları təşviq edilməlidir
46. Xarici fondlara çıxış probleminin həlli və qrant müqavilələrinin qeydiyyatı
47. Daha çox maliyyə mənbələrinə çıxışın tapılması
48. Lazımı maliyyə resurslarının tapılması, peşəkar idarəetmənin təşkili
49. Təşkilatda beynəlxalq donorlar və layihələr dayandırıldığı üçün yalnız yerli səviyyədə maliyyələşmə mövcuddur. Təşkilatın ekspert potensialı kifayət qədər işləyə bilmir
50. Yerli donorlarla yanaşı, beynəlxalq donorlarla da işləmək imkanı olsa, yaxşı olar. Eyni zamanda, bələdiyyələrlə, yerli icra hakimiyyətləri ilə əməkdaşlıq etmək mümkün olardı
51. Beynəlxalq və Yerli Donor Təşkilatlarına çıxış olması

52. Xarici ölkələrdə ailə problemləri ilə məşğul olan təşkilatlarla əməkdaşlıq etmək, onlarla təcrübə mübadiləsi aparmaq
53. Təşkilatımızın fəaliyyətini təkmilləşdirmək üçün işçilərin daha da inkişafına və beynəlxalq layihələrə ehtiyac var
54. Regionların iqtisadi inkişafı istiqamətində layihə elanları verilərəkən regionu yaxından tanıyan VCT/QHT-lərə üstünlük verilməlidir. Paytaxtda yerləşən və regionların iqtisadi inkişafı ilə bağlı layihə həyata keçirmək istəyən VCT/QHT-lərdən regionda yerləşən təşkilatlarla əməkdaşlıq etmələri tələb olunmalıdır.
55. Maliyyə dəstəyinin artırılması
56. Layihənin idarə edilməsi və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin yaradılması və bu sahədə praktiki bilik və bacarıqların öyrənilməsinə dəstək
57. Dövlət qurumları ilə daha sıx əməkdaşlıq, donorlarla işləmək bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi
58. Birliyin fəaliyyətinin səmərəli və genişmiqyaslı olması üçün maddi-texniki bazanın inkişaf etdirilməsi, kollektivin davamlı işə cəlb edilməsi zəruridir.
59. Maliyyə vəziyyətinin gücləndirilməsi
60. Yüksək səviyyəli mütəxəssislərin hazırlanmasına daim ehtiyac var
61. Layihə idarəetmə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi üzrə təlim
62. Alternativ maliyyə mənbələrini axtarmaq
63. Donorlardan asılılığın azaldılması üçün sosial sahibkarlığın təşkili və inkişafı üçün şəraitin yaradılması
64. Qrant və donor qeydiyyatı haqqında qanunvericiliyin dəyişdirilməsi və bununla da beynəlxalq maliyyə resurslarına çıxışın asanlaşdırılması
65. Yetkinlik yaşına çatmayanların hüquqi tərbiyəsi və uşaq hüquqlarının tədrisi üçün metodik vəsaitlərin hazırlanması
66. Yerli və beynəlxalq donora layihə təkliflərinin edilməsi
67. QHT-lər üçün uyğun ofislərin olması
68. Digər QHT-lərlə sıx əməkdaşlıq
69. Layihə büdcələrinin artırılması və icra müddətinin uzadılması
70. İnstitusional dəstək layihələrinin mövcudluğu, beynəlxalq vəkillik, effektiv media və kommunikasiya imkanları üçün potensialın yaradılması
71. Beynəlxalq əlaqələrin inkişafı və beynəlxalq donora iş və əməkdaşlıq
72. Personalın sabitliyini və davamlı fəaliyyətini təmin etmək, beynəlxalq əlaqələri inkişaf etdirməklə təcrübə mübadiləsini genişləndirmək, o cümlədən beynəlxalq donora əməkdaşlıq etmək
73. Maliyyə mənbəyi əldə etmək və təşkilatın fəaliyyətini artırmaq
74. Regional bölmələrin yaradılması
75. Yeni texniki avadanlıqların mövcudluğu
76. Gənclər təşkilatları həm Agentliyə, həm də Gənclər Fonduna müraciət edə bilərlər. QHT-lərə də Gənclər Fonduna müraciət etmək imkanı verilməlidir
77. QHT-lərin bir-birinə sıx dəstək göstərməsi və əməkdaşlıq etməsi. Onların fəaliyyətinin təşviqi, təcrübə mübadiləsinin təşkili
78. Təşkilatda komanda və ofisi təmin etmək üçün inzibati dəstək lazımdır

79. Təşkilatın fəal üzvlərinin xaricdə müəyyən konfrans və seminarlarda iştirakını dəstəkləmək lazımdır
80. Təşkilatın internet saytının fasiləsiz işləməsi üçün texniki problemlərin həlli və işçinin saxlanması üçün kiçik dəstəyə ehtiyac var
81. QHT-lərə tətbiq edilən məhdudiyətlər aradan qaldırılmalı, ölkədə xarici fondların fəaliyyət göstərməsinə, maliyyə vəsaitlərinin ayrılmasına şərait yaradılmalıdır
82. Beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və donorun tapılması istiqamətində əməkdaşlığın qurulmasına ciddi ehtiyac var
83. İctimai Birliyə üzv qəbulunun davam etdirilməsi və ixtisaslı ekspertlərin cəlb edilməsi
84. Təşkilatımızın xaricdə fəaliyyət göstərən ictimai birliklərlə müvafiq sahədə əlaqələrinin qurulması və birgə layihələrin həyata keçirilməsi
85. Birliyin maddi-texniki bazasının qurulmasında dəstəyin göstərilməsi və s.
86. QHT-lərin idarə olunması sahəsində qabaqcıl təcrübəni əldə etmək, özəl sektorla əməkdaşlıq əlaqələrini qurmaq, QHT sektoru üçün kadr potensialının yaradılmasında qabaqcıl ölkələrin nümunəvi təcrübəsindən bəhrələnmək məqsədəuyğun hesab edilir.
87. QHT-lərin davamlı inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaq məqsədilə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, QHT-lərə dəstək verən dövlət institutlarının və fondlarının təcrübəsinin öyrənilməsi, qarşılıqlı məlumat və təcrübə mübadiləsi üçün onların əməkdaşlıq şəbəkəsinin yaradılması tövsiyə edilir.
88. Maarifləndirməyə ehtiyac var.
89. Bütün inzibati ərazilərdə QHT evlərinin yaradılması vacibdir
90. İnkişaf etmiş ölkələrdə fəaliyyət göstərən nüfuzlu qeyri-hökumət təşkilatları ilə əlaqələrin qurulması və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi
91. Maarifləndirici seminarların təşkili və informativ materiallarla təchiz etmək çox vacibdir
92. Layihələrin yazılması və büdcənin tərtibi üzrə xüsusi təlim, QHT üzvlərinin Mübadilə proqramlarında, xüsusi təhsil proqramlarında imkanlarının artırılması
93. QHT-nin qanunvericiliklə fəaliyyətini məhdudlaşdıran müddəaların aradan qaldırılması
94. Təşkilatın maliyyə imkanlarını artırmaq, əməkdaşlığın idarə edilməsi və xidmətlərin göstərilməsi üçün regional mərkəzlər yaratmaq
95. Beynəlxalq təcrübə, milli və beynəlxalq donorlarla işləmək imkanlarının yaradılması
96. Təşkilatımız həssas qrupdan olan insanlarla işlədiyindən sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün psixoloji layihələrin, peşə və kursların təşkili, onların idmana cəlb olunması üçün şəraitin yaradılması, xarici ölkələrlə əməkdaşlıq və birgə layihələrin həyata keçirilməsi, təcrübələrin artırılması
97. Yaxşı daxili və xarici əlaqələrin qurulması. İnam mühitinin yaxşılaşdırılması. Uyğun donorların tapılması
98. Dövlət təşkilatları tərəfindən maliyyə resurslarının təmin edilməsi, əməkdaşlığın qurulması və dəstəklənməsi
99. Ölkədə sosial sahibkarlığın inkişafı mexanizmləri hazırlanmalı və şəffaf şəkildə həyata keçirilməlidir
100. Təşkilatın xarici donora çıxış imkanlarının yaradılması. Təcrübəli mütəxəssislərin öz biliklərini bölüşməsi

101. Maliyyə dəstəyinin artırılması
102. Rayonlarda ictimai birliklər üçün ofislərin tikilməsi yaxşı təcrübə ola bilər
103. Təşkilatımızın kənd yerlərində qadınların cəmiyyətə inteqrasiyasını sürətləndirəcək layihələrini maliyyələşdirmək
104. Hüquqi biliklərin və beynəlxalq münasibətlərin əldə edilməsi imkanlarının yaradılması
105. Daxili və xarici əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi
106. Təşkilat fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması üçün daha geniş təcrübə və ofis sahəsi tələb olunur
107. Donorlarla bağlı təlimlərin keçirilməsi
108. Təşkilatın il boyu fəaliyyətini təmin etmək və dəstəkləmək məqsədilə vahid maddələr üzrə bölünmüş büdcə (illik maliyyə vəsaiti) təmin edilməlidir
109. Təşkilatın fəaliyyət dairəsini genişləndirmək üçün yerli və beynəlxalq donorlarla əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi
110. Vəzifə bölgüsünə uyğun olaraq kadrların hazırlanmasını təmin etmək
111. Ayrı-ayrı dövlət orqanları tərəfindən elan edilən müsabiqələrin və tenderlərin şəffaflığını təmin etmək
112. Biz yeni təşkilat olduğumuz üçün bizə daha çox bilik, bacarıq və təcrübə lazımdır
113. Layihənin hazırlanması və maliyyə vəsaitinin cəlb edilməsi üzrə təlim
114. Bu sahədə fəaliyyət göstərən dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları ilə əməkdaşlığın artırılması